

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

МАСТЕР РАД

ПРЕДМЕТ: СУВЕР КРИМИНАЛ

ТЕМА:

НАСИЉЕ НА ИНТЕРНЕТУ - КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТ

Ментор:

проф. др Дарко Димовски

Студенткиња:

Сандра Миловановић

бр. индекса: М008/17

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

САДРЖАЈ

УВОД	3
1. ШТА ЈЕ <i>CYBERBULLING</i> – НАСИЉЕ НА ИНТЕРНЕТУ?	6
1.1 Појавни облици	13
2. ОДНОС ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИОНАЛНОГ НАСИЉА И НАСИЉА НА ИНТЕРНЕТУ ...	17
3. НАЈЧЕШЋИ ИЗВРШИОЦИ НАСИЉА НА ИНТЕРНЕТУ	22
3.1. Врсте извршиоца насиља на интернету	25
4. ЖРТВЕ НАСИЉА НА ИНТЕРНЕТУ	28
4.1. Појам жртве	29
4.2. Улога трећих лица	34
5. ПОСЛЕДИЦЕ НАСИЉА НА ИНТЕРНЕТУ	37
5.1. Разлике у исходима насиља на интернету	40
6. НАСИЉЕ НА ИНТЕРНЕТУ У ОКВИРУ РЕГУЛАТИВЕ	45
6.1. Међународни оквири регулисања електронског насиља	47
6.2. Стање регулативе у Србији и региону	56
7. ПРЕВЕНЦИЈА И СУЗБИЈАЊЕ НАСИЉА НА ИНТЕРНЕТУ	66
7.1. Улоге у оквиру превенције насиља на интернету	70
7.2. Превентивно деловање у Републици Србији	75
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	80
ЛИТЕРАТУРА	83
САЖЕТАК	88
АВСТРАКТ	89
БИОГРАФИЈА	90

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

УВОД

Живот у 21. веку је назамислив без технологије и интернета. Својом појавом интернет је утицао на све сфере живота људи, доносећи бројне погодности које су олакшале одвијање свакодневног живота. Његов утицај допире до свих аспеката модерног друштва, олакшавајући пословање, утицао је на размену робе на тржишту, на рад полиције, судства и других државних органа, а понајвише је утицао на лични живот појединаца. Данас појединац шта год да уради, не може, а да не подели са свима путем друштвених мрежа, било да се тиче његовог породичног, пословног, љубавног живота и сав садржај подељен подсредством интернета одмах постаје лако доступан свима. Приватност на интернету је једва присутна и у највећем броју случајева смо ми ти који је нарушавамо својим неодговорним понашањем. Неопходно је због тога указати и на чињеницу да велики број људи не зна шта ова врста приватности заиста представља и како је постићи, као и шта радити у случају да је она угрожена.

Људи углавном нису свесни свих негативних страна интернета и често непромишљено чине себе лаком метом за разне злоупотребе путем интернета и средстава комуникације. Стварајући сензацију модерног доба, проналазачи интернета нису ни помислили да у једном тренутку он може постати погодно средство за разне малверзације. Криминалци су искористили све предности интернета да у виртуалној стварности чине разне злоупотребе а да остану непримећени и анонимни. Велика анонимност и могућност деловања било где и било када чини да су сви видови кривичних дела која се врши подсредством интернета обухваћени великом тамном бројком. Јавност мора да постане свесна ризика и опасности које прете из виртуалног света, који непрестано нами и који се све више инфилтрира у наше животе.

Да би се проучио феномен насиља на интернету, уочавајући појам који је свеприсутнији у тренутном степену развоја друштва, потребно је посветити се анализи свих оних елемената који га могу ближе одредити. Пре свега, овај, као и сваки облик односа између људи потребно је дефинисати у оквиру наука које га проучавају и осврнути се на његово место у том комплетном систему. Осврт на сам назив појма од значаја је и у

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

овом контексту, с обзиром на то да је насиље на интернету настало као превод појма који се користи у другим државама света под називом *cyberbullying*. При томе треба нагласак ставити на питање адекватности овог назива и синониме који овај феномен могу описивати, али и упоредити их на основу различитих критеријума, па дати критички суд о томе који је најбоље користити и универзализовати као општи, јер је питање назива појма почетна тачка проучавања. Посматрано из криминолошке сфере, овај веома распрострањени тип насиља заснован је на чињеници да се односи међу људима мењају, а у односу на то која су средства комуникације међу њима. Због тога се треба осврнути, пре свега, на одређење самог појма насиља на интернету, као и на његове основне врсте које су присутне и кроз које је могуће одредити његову суштину. Њихово дефинисање и одређивање битно је и из разлога што се на основу јасних сазнања о томе у којим се све формама овај тип насиља јавља, лакше је приступити његовој превенцији, али и сузбијању, што изискује значајан степен посвећености пажње, како стручњака, тако и дела друштва који су у констатном додиру и сусрету са узнемиравањем путем електронских средстава, било у улози жртве или починиоца, као и у улози трећег лица. Значајан сегмент испитивања појма насиља на интернету с криминолошке тачке гледишта, такође, представља и јасно одређење свих лица или учесника овог односа. Лаички посматрано, у њему мора постојати лице које је у улози починиоца овог дела, али и жртве, лица које предметно узнемиравање трпи. Задатак стручњака јесте да се утврди која су то лица која се најчешће и због чега јављају у овим улогама, али и да одреди постојање улоге трећих лица, као и да определи ситуације у којима је то могуће, али и какав је њихов утицај на сам однос настао вршењем насиља путем електронских средстава.

Како би се детаљније одредило питање насиља на интернету, поставља се и питање какве оно последице оставља. Када помислимо на последице одређене врсте насиља, углавном се то односи на последице по саму жртву. Ипак, потребно је и испитати да ли и какве последице овај тип насиља има у односу на починиоца, али и у односу на само друштво, које је неминовно пољуљано растућим бројем насиља које лица доживљавају користећи интернет и друга електронска средства комуникације. Поред тога, законодавни систем би требало да има значајну улогу у смањењу могућности оваквог типа злоупотребе, али и, уколико до тога дође, да јасно дефинише реперкусије које су неопходне како би се починилац адекватно санкционисао. Последњи сегмент у оквиру

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

анализе насиља путем интернета и уопште електронских направа јесте одређивање могућих начина превенције и сузбијања, као и оцењивање постојећег, на међународном и националном нивоу.

Извлачење података из сваког од поменутих сегмената требало би да допринесе бољем разумевању овог растућег феномена, његовој заступљености и могућности, ако не искорењавања, онда барем свођења на минимум, што би се одразило на здравији развој друштва уз раст технологије, без претеране бојазни да ће она бити употребљена на непримерене начине. Борба која би ово требало да обезбеди јесте почела искључиво због све већег броја инцидената који су почели да се дешавају у сајбер простору, а тиме угрожавајући лични интегритет корисника, као и владавину права. Ово из разлога јер је сигурност која би требало да буде постигнута могућа једино уз правилно формиран систем безбедности и сигурности.

Сваки од аспеката који се односи на насиље на интернету потребно је анализирати проучавањем различитих врста података. У вези са тим, овај рад ће, у различитим деловима, бити базиран на, пре свега, теоријским подацима који се односе на ову материју, а што укључује законодавни систем и сваки вид стручне анализе која се њиме бави, преко броја стручних савета и предлога који су дати од представника професија, па све до података добијених различитим емпиријским истраживањима, а који могу бити искориштени зарад схватања тога шта овај тип насиља представља и како се против њега борити.

1. ШТА ЈЕ *CYBERBULLING* – НАСИЉЕ НА ИНТЕРНЕТУ?

Појам насиља постао је глобално распрострањен, са свим својим облицима и формама. Поједини аутори сматрају да је насиље, које је својствено човеку као јединки, оно што у сваком појединцу бива изазвано од стране анималне жеље која се налази у свакоме, а проузрокована у великом броју случајева немогућношћу особе да помири природне карактеристике које има и животне у наметнутој заједници. Значајност утицања на схватање колико је битно реаговати у најранијим фазама појаве насиља указана је и у оквиру различитих мера које су донешене у различитим државама у свету. Једна од најистакнутијих, која је светски пропраћена, јесте и кампања из 2011. године спроведена у Сједињеним Америчким Државама од кабинета тадашњег председника Барака Обаме, под називом Конференција Беле куће о превенцији насиља¹, а која је за циљ имала идентификовање и превенцију насиља на локалном и светском нивоу. Ова иницијатива покренута је у складу са трендом раста насиља у на свим нивоима, као и у различитим облицима, те се односи и на горући проблем овог века и степена развоја друштва, које доноси нове могућности, позитивне и негативне. Насиље на интернету, а које се односи на више типова nanoшења штете некеме један је од негативних аспеката овог општег напретка, за које се сматра да највише погађа омладину. Проблем који изазива јесте и непознавање тачно и јасно одређене чинидбе која чини ово дело, те је због тога прво потребно усредсредити се на сам појам.²

Како би се препознао и схватио термин насиља на интернету, потребно је прво обратити пажњу на чињеницу да је оно само вид све распрострањенијег феномена, који је своје упориште пронашао у социјалном развоју друштва. Термин булинг настао је у енглеском језику, а основа му се налази у традиционалном појму насиља које обухвата негативно понашање једне према другој особи, са јасном намером да се тој особи нанесе штета, која може настати у различитим облицима. Позабављајући се термином булинга, па

---

¹ Званични назив конференције је *White House Conference on Bullying Prevention*.

² M. Williams, *A study of the effects of cyberbullying and offensive discourse among adolescents in cyberspace*, University Center, Atlanta, 2013, p. 1-5.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

и самим преводом, које је у српском језику поистовећено са насиљем, он представља социјални феномен, који у изворном, енглеском језику значи силецијство и малтретирање. Како је то врста социјалног насиља, поједини аутори су га окарактерисали као агресивно понашање, код кога постоји перцепција о дисбалансу моћи између насилника и жртве, које за циљ има да се неко унесрећи или повреди, а у највећем броју случајева се понавља. Битна одредница ове врсте социјалног насиља јесте да се код ње увек јавља услед различитих интереса између страна у предметном односу. Силецијство се може вршити према некоме у жељи да се повреди туђи физички или психички интегритет. Физичке нападе лако је препознати и огледају се у сваком покушају или успеху да се другоме нанесу физичке повреде, док је код психичког насиља теже утврдити његово постојање, као и јасно одређење на основу чега га је неко извршио. Поред ове поделе, у науци, али и у пракси видљива је разлика између традиционалног типа насиља у односу на насиље вршено путем средстава електронске комуникације.³

Cyberbullying је термин који је све чешће присутан у медијима и јавности, а често се питамо шта то значи. Овај појам се везује за појаву интернета и многих технолошких достигнућа која су у великом мери утицала на његов настанак и развој. Својом појавом интернет је нашао примену у свему и лако је постао популаран и међу најмлађима и најстаријима. Данас живот без Instagrama, Facebooka, Vibera и разних других апликација и друштвених мрежа је незамислив. Присутност на друштвеним мрежама омогућава да се повежемо са људима широм света, комуницирамо са својим пријатељима, делимо омиљене садржаје и све то било где и било када, али се никад не запитамо колика је цена коју за све те погодности плаћамо.

Иако се у великом броју тренутних ставова аутора може пронаћи негативан однос у вези са појавом интернета и друштвеним мрежама, поједини стручњаци указују на то да проблем није настао само из разлога што је комуникација пребачена на ниво виртуелног простора, већ из разлога што су људи почели да се користе њим да би остварили поједине циљеве и на начине који нису у складу са понашањем које никоме не шкоди. Они праве паралелу између ставова да на интернету влада диктатура и да се интернетом може служити само зарад остваривања технолошких слобода, што би требало да резултира

---

³ М. Ђорић, Булинг као врста социјалног насиља, *Политичка ревија*, бр. 3/2019, вол. 2, стр. 146-149.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

схватањем интернета као нечега што би требало да се користи на правилан и начин који не може да угрози никога са стране.⁴

Када говоримо о негативним странама, видљиво је да је *cyber* простор је погодан за све видове злоупотреба и насиља. Омогућава велику анонимност и сталну доступност жртава, оставља и трајне последице. *Cyberbullying* у преводу јесте насиље на интернету, које у себи конципира разне облике насиља. Насиље је одувек био проблем са којим се друштво суочавало, а који се јавља у разним формама и погађа најразличитије аспекте живота и да бисмо схватили сам концепт насиља на интернету треба да дефинишемо традиционално насиље. Насиље се често дефинише као агресивно и намерно понашање појединаца или групе које је учестало и предузима се током дужег времена према појединцу који не може лако да се одбрани. Оно је вид злостављања које се заснива на неједнакости страна и може се дефинисати као системско злостављање од стране јачег. Овако дату дефиницију насиља можемо проширити и на појам насиља на интернету, па из тога насиље на интернету можемо дефинисати као агресивно и намерно понашање појединца или групе, путем електронских видова комуникације, а које је учестало и предузима се током дужег времена према појединцу који не може лако да се одбрани. Из ове дефиниције видимо да оно што разликује насиље на интернету од традиционалног насиља јесте средство којим се врши ово насиље.⁵

Овај тип насиља, како се наводи у оквиру саопштења организација које се баве покушајима образовања свих лица о овој теми, обухвата свако насиље путем електронских направа, као што су рачунари, лаптопови, телефони, таблети или чак конзоле за играње игрица. Дакле, као битно одређење насиља на интернету као појма јесте намера да се учини штета некоме. Претпоставља се да свако, с обзиром на индиректну природу деловања, мора схватати значај свог дела и како оно утиче на лица којима се та штета чини. Такође, поједини аутори се позивају на чињеницу да велики број ових случајева потиче од лица која нису свесна да некоме чине зло, те се њихова намера може довести у питање. Неодређење намере не може довести до тога да се преиспитује последица овога дела. Поред намере, извршење насиља на интернету прати и понављање радње. Иако се не

---

⁴ A. Vranješ, *Od međunarodnog do globalnog komuniciranja i nazad*, *CM: Communication and Media*, vol. 13, br. 43, 2018, str. 83-85.

⁵ J. Rančić, *Vršnjačko nasilje na društvenim mrežama u Republici Srbiji*, *CM: Communication and Media*, vol. 13, br. 43, 2018, str. 98-101.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

мора поновити радња која је идентична и према истој жртви, овај простор допушта постојање доказа о учињеном насиљу и након неког времена. То свакако погодује у ситуацији у којој исто лице поново изврши неки други облик насиља на интернету. Даље, насиље на интернету карактеришу и дисбаланс моћи између насилника и жртве, али и, као што је наведено, анонимност и јавност. Све претходно наведено конституише специфичан облик насиља којим се на различите начине може начинити штета великом броју лица.⁶

Насиље на интернету обухвата све форме злостављања и злоупотребе које се врше посредством интернета, рачунара и паметних телефона. Код овог вида насиља ретко има физичког контакта између учиниоца и жртве и интернет сфера омогућава велику анонимност учиниоцима, а с друге стране сталну доступност и изложеност жртве. Када говоримо о *cyberbullying*-у, не говоримо о конкретном виду насиља на интернету, он у себи конципира више појавних облика којима је заједничко да су извршени посредством уређаја за електронску комуникацију и интернета. Све форме насиља на интернету можемо поделити у седам категорија, које су настале услед потребе да се електронско насиље ближе дефинише, с обзиром да представља широк избор могућности као самосталан појам, а упознавање са овим категоријама доприноси разјашњењу свих варијанти путем којих починилац насиља путем интернета може нанети штету својој жртви:

- Узнемиравање путем смс порука
- Објављивање и злоупотреба фотографија и видео снимака (садржаних у телефонима или рачунару)
- Узнемиравање позивима путем телефона
- Насиље које се врши путем тзв. „chat room-ова“
- Узнемиравање путем инстант порука
- Путем интернет сајтова

Из овакве поделе насиља на интернету видимо колико широк спектар радњи обухвата, начина путем којих се може вршити и који су облици учесталији и овако подељеног је лакше схватити га и дефинисати. Такође видимо да из ове поделе, насиље овог типа, подразумева: узнемиравање, прогањање слање смс порука, позивима, слањем

---

⁶ A. Nocentini et al, Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries, *Australian Journal of Guidance & Counselling*, no. 2, vol. 20, p. 131.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

неприкладног садржаја, злоупотребом фотографија и видео снимака које се деле на друштвеним мрежама, креирањем лажних профила, итд.

Иако смо овде дали једну приближну дефиницију *cyberbullying*-а, свакако не постоји једна опште прихваћена дефиниција овог вида насиља на међународном нивоу и у Европи. Покушаји да се дефинише *cyberbullying* учиниле су интернационале организације, институције ЕУ и академије широм света. Студије које су вршене на ову тему су свега само су почетак онога што ово насиље представља и докле сеже. Неки аутори дефинишу *cyberbullying* као намерно и понављено штетно понашање које се одвија путем медија и електронских порука.⁷ Други, пак, имају слично виђење насиља на интернету али га конкретизују. По њима оно представља прикривено психолошко насиље путем електронских медија као што су мобилни телефони, web страница, web сајтова и on line chat room-ова.⁸ Европска комисија је насиље на интернету дефинисала као понављано вербално и физичко насиље од стране групе или индивидуе према другима, путем on line сервиса и мобилних телефона. *Cyberbullying* је генерално схваћен као насиље које се дешава у интернет, виртуелном простору. Све дефиниције насиља на интернету, иако међусобно различите, садрже заједничке елементе који, као такви, одређују појам интернет насиља:

- Употреба дигиталних и електронских средстава
- Намера да се неко повреди, анонимност, недостатак одговорности и реаговање јавности.⁹

Сходно претходно наведеном, могуће је извести закључке о појму који обухвата све форме насиља путем интернета и других електронских средстава. Оно што је најкарактеристичније јесте немогућност сакривања у тренутном стадијуму друштва, које у великом броју случајева условљава, својим ширењем и развојем на пољу технологије, њеним коришћењем, како би свако био у кораку са својим окружењем. Тиме је проузрокована рањивост сваког од нас, те се у великом броју случајева не може побећи од насиља путем интернета или путем телефона. Сам процват технологије допринео је лаком

---

⁷ S. Shariff, D. Hoff, Cyber bullying: Clarifying Legal Boundaries for School Supervision in Cyberspace, *International Journal of Cyber Criminology*, Vol 1 No. 1, 2007, p. 78.

⁸ M. Rumfola, *Cyber-Bullying: Bullying in the 21st Century*, Counselor Education Master's Theses, Brockport, 2008, p. 9-11.

⁹ D. Đurđević, M. Stevanović, Internet trolovanje kao metod ofanzivnog obaveštajnog delovanja u kiberprostoru, *Nauka, bezbednost, policija*, vol. 22, br. 2, 2017, str. 14-16.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

проналажењу сваког појединца, како зарад укључивања и социјализације, тако и зарад негативних страна овог феномена, који са собом доноси и насиље путем технологије. Ово је такође повезано и са самом ширином коју оно захвата, јер починилац једним својим актом може утицати на више лица, што може довести до одређених последица о којима ће бити речи у оквиру утицаја које оно има на сва лица која су учесници у таквом узнемиравању. Битна разлика у вези са тиме поставља се и у односу на традиционални облик насиља, те које консеквенце могу настати услед вршења оба типа насиља. Као најзначајнија одредница насиља путем технологије јавља се поменута анонимност учиниоца, коју је омогућила непрекидна борба за коришћење електронских средстава без могућности идентификације, а што је изнедрило и ову, негативну страну, те се учиниоци у великом броју случајева не могу пронаћи, будући да се поједина дела врше плански и извршиоци претходно предузимају мере путем којих постају „невидљиви“.¹⁰

Значајна одредница сваког појма јесте његов назив. Као што је приметно, насиље на интернету је назив овог феномена који је најчешће могуће срести у домаћој литератури. Ипак, сам назив је настао од енглеског термина *cyberbullying*, с обзиром да се технологија и у оквиру ње интернет и виртуелни свет брже развијао у појединим државама енглеско-саксонског подручја, буквалан превод јесте електронско насиље. Ауторка овог рада сматра да би то можда био адекватнији назив који би требало да буде у свакодневној стручној употреби, будући да се овај појам односи и на одређене видове насиља који немају везе са интернетом, о чему ће бити речи у делу који се бави појавним облицима овог појма, већ се извршавају преко других електронских средстава комуникације. Поред термина електронско насиље, један од превода овог феномена са енглеског језика може бити и дигитално насиље. Овај назив представља потпуније и јасније одређење овог термина, будући да је на основу њега тачније указано на врсте средстава којима је могуће извршити овај тип насиља, а у односу на електронско насиље, који може, с обзиром на сам назив, обухватати и насиље путем електронских средстава који се не користе за комуникацију. Дигитално насиље, за разлику од њега, конкретније указује на типове уређаја чијим је настанком и унапређењем подстакнуто јављање ове врсте насиља. У

---

¹⁰ P. Smith et al, *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying*, Unit for School and Family Studies, Goldsmiths College, University of London, 2005, p. 65-69.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

даљем раду, будући да струка није заузела конкретан став у вези са називом, као што је случај и са самом дефиницијом појма, појам ће бити коришћен помоћу различитих назива, а у складу са тим о којим се појавним облицима говори и у складу са самом конструкцијом рада. Поред тога, као што ће бити уочљиво, користиће се и назив насиље путем интернета, који представља само један од описног превода термина *cyberbullying*. Даље, поједини аутори у својим радовима не преводe сам назив, те се користе, а ради писања и истраживања на ову тему, називима сајбер насиље и сајбер булинг. Како ови називи представљају делимично преведене или прилагођене термине, ауторка сматра да нису адекватни, будући да се са њима могу сусрести лица која нису довољно упозната са енглеским, као страним језиком, те нису у могућности да адекватно пронађу овај појам или спознају шта он представља. Предлог за научну заједницу свакако јесте проналажење најприхватљивијег назива или барем уједначавање постојећих у један који би требало да је универзалан и да представља овај појам на одговарајући начин. Сви називи који су поменути могу се наћи у литератури која се бави овом тематиком, а које стручњаци користе за описивање предметног феномена. Без обзира на изнето о позитивним и негативним странама сваког од поменутих назива, ауторка рада ће, сходно и његовом наслову, највише користити термин насиље на интернету, како је он онај који се најчешће користи за овај термин и растући феномен.

Да би се дошло до јединствене дефиниције потребно је спровести многобројна истраживања на ову тему, а давањем јасне дефиниције насиља на интернету лакше би га препознали, правовремено реаговали на њега, подигли свест о потреби самозаштите и адекватно правно регулисали насиље које је све више присутно у нашем друштву и напредује у корак са напредовањем самог друштва. Све наведене карактеристике овог појма омогућавају комплетном друштву, али и појединцима који се јављају у улози жртве да насиље препознају и одбране се од истог. Ипак, стручњаци су отишли и корак даље, те су, бавећи се овом темом радили на томе да још детаљније уреде и распореде врсте насиља на интернету, не настале само на основу средстава извршења, већ и на основу тога каква им је природа, али и сврха, што такође може да утиче на лакше распознавање и реаговање.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

1.1. Појавни облици

Појавни облици *cyberbulling*-а се простиру изван граница појма под којим су дефинисани и дубоко задиру у свет лажи и *cyber* претњи. Сложеност и брз развој нових технологија стварају потешкоће у дефинисању специфичних *cyberbulling* понашања. Дате су различите поделе понашања која спадају под *cyberbulling* понашања, па тако разликујемо отворено и прикривено насиље на интернету, *cyberbulling* путем телефона, рачунара, традиционални видови насиља постављени у новом контексту са *cyberbulling*-ом и технолошки софистицираним *cyberbulling*-ом. Сви појавни облици овог типа насиља везани су за његове основне одреднице, а то је да је то насиље које има широк спектар могућих жртава, да га је могуће вршити сваког дана у било које доба, да с обзиром на средство извршења има дистанцу између починиоца и жртве и очување анонимности починиоца, али и да уједно и пружа лакшу могућност сакупљања доказа што пружа велики спектар могућности које имају електронска средства.¹¹

Постоји девет главних појавних облика *cyberbulling*-а: *flaming*, *harassment*, *denigration*, *impersonation*, *outing*, *trickery*, *exclusion*, *cyberslating* и *cyberthreats*.¹² *Flaming* представља online сукобе путем електронских порука које имају агресиван и вређајући садржај. *Harassment* је облик насиља код којег починилац контактно шаље увредљиве поруке путем интернета. *Denigration* јесте јавно понижавање особе *online*, слањем или постављањем трачева и прича о тој особи, а које јој могу нарушити углед или пријатељство. *Impersonation* јесте претварање особе да је неко други, како би ту особу за коју се предствала довео у сукоб са другим особама или нашкодио њеној репутацији или пријатељству. *Outing* јесте дељење нечијих тајни, понижавајућих информација или фотографија без пристанка те особе. *Trickery* је сличан претходном делу, али у којем извршилац наводи жртву да са другима подели тајне или компромитујући садржај и фотографије *online*. *Exclusion* је намерно изопштавање особе из група на друштвеним мрежама. *Cyberstalking* је упорно и интензивно вређање особе, које укључује претње или

---

¹¹<https://www.anti-bullyingalliance.org.uk/tools-information/all-about-bullying/cyberbullying-0/what-cyberbullying>, приступљено дана 08.8.2019. године

¹² N. Aune, *Cyberbulling*, Research paper, University of Wisconsin-Stout, 2009, p. 6-11.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

стварање страха код жртве. *Cyberthreats* се дефинишу као претње узнемиравајућим садржајем или слање порука које звуче као да је пошиљалац истих јако емотивно узнемирен и спреман да повреди себе, друге или изврши самоубиство.¹³

Из наведених категорија *cyberbullying*-а можемо извући 4 главна облика истог: писано-вербално насиље подсредством телефона, рачунара, текстуалних порука, инстант порука, *e-mails*, *web* сајтова, *web* страница; визуелно насиље тј. качење и дељење компромитујућих фотографија и видео материјала путем мобилних телефона и рачунара; намерно изопштавање особе из група; и крађа и откривање личних информација користећи туђе имена и налоге.

Као посебан вид узнемиравања путем интернета јавља се сексуално узнемиравање, које се може поделити у 3 категорије: полно узнемиравање, нежељена сексуална пажња и сексуална принуда. Полно узнемиравање је дефинисано као слање сексуалних порука, увредљивих надимака и порнографског материјала. Нежељена сексуална пажња је нежељено понашање којим се експлицитно показује сексуална жеља или намера према другој особи. Сексуална принуда је повезана са претњама и силом која се примењује, а које могу бити погрешно схваћене од стране жртве.¹⁴ Један од посебних појавних облика дигиталног насиља јесте *sexsting* (од *engleske* речи - *sex* и *engleske* речи за слање порука - *texting*). Често је међу љубавним паровима, поготово млађе генерације популарно слање голишавих фотографија свом партнеру или снимака сексуалног садржаја. Иако све то делује безазлено, уколико је партнер малолетан то се сматра дечијом порнографијом и кажњиво је законом. Поред *sexsting*-а ту је и *sexstortion* који постоји онда када неко уцењује да ће објавити сексуалне фотографије и снимке, а до којих најчешће долази вршећи *sexsting*. Према наводима Интерпола, *sexstortion* има свој шаблон. Уцењивач се представља као привлачан момак/девојка и ступа у контакт са жртвом. Када стекне поверење жртве, снима жртву док врши неки сексуални чин, а касније је истим тим снимком уцењује како ће га послати њеним пријатељима или објавити на друштвеним

---

¹³ N. Willard, *Cyberbullying and Cyberthreats Effectively Managing Internet Use Risks in Schools*, Center for Safe and Responsible Use of the Internet, 2007, p. 1-3.

¹⁴ A. Nocentini et al, *Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries*, *Australian Journal of Guidance & Counselling*, no. 2, vol. 20, p. 131.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

мрежама ако не добију новац. Жртве овог типа уцене су најчешће из богатијих земаља запада и енглског подручја, али се полако шири и на друга.¹⁵

Једно од истраживања¹⁶ које је спроведено у три земље Европе базирало се на чињеници која понашања међу адолесцентима су схваћена као насиље на интернету- cyberbullying и како су препозната његова 4 главна облика (писано-вербални *cyberbullying*, визуелни *cyberbullying*, изопштавање особа из група и крађа идентитета и личних података). Истраживање је спроведено на 90 адолесцента у Италији, Шпанији и Немачкој, од који је 27 из италије, 23 из Шпаније и 20 из Немачке, који су подељени у 9 група. Испитивања су се вшила на језику испитивача, у њиховим земљама и у оквиру школа и центара за младе. Сваки учесник је морао да има пристанак родитеља за ово испитивање и наставници су бирали студенте који су били погодни за групно истраживање. Пре почетка испитивања добијали су информаторе у којима су постављени циљеви истраживања и поступак само интервјуа и групне дискусије. Групама су приказана 4 сценарија кроз које су приказана четири основна облика насиља на интернету. Учесницима је дозвољено прво да међусобно дискутују о сценаријима а затим су им постављана питања о истим и аудио је снимана свака дискусија.

Када су испитаници упитани који од четири представљена сценарија сматрају cyberbullyingom, испитаници из Италије су под *cyberbullying-ом* сматрали визуелни и вербално-писани *cyberbullying*, док није било сагласности око тога да су искључивање из група и крађа података видови *cyberbullying-a*. Иако су сваки сценарио посматрали са различитих аспеката, свакако су их на исти начин сумирали и описали. Немачки учесници сматрају да крађа података не представља *cyberbullying* већ више криминални акт, налик крађи. Шпански испитаници су свако понашање из четири сценарија сматрали cyberbullyingom. Поводом тога које од наведених облика cyberbullyinga сматрају најозбиљнијим обликом, учесници све три земље су сматрали да је визуелни *cyberbullying* најопаснији вид *cyberbullyinga*.

---

¹⁵ M. Rumfola, *op. cit.*, p. 11-14.

¹⁶ A. Nocentini et al, *op. cit.*, p. 138-140.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Сценарији	Италија	Шпанија	Немачка
Слање безобразних текстуалних порука (вербално-писаних облика насиља на интернету)	Агресивно понашање, психолошко насиље, кривичнио дело, насиље, злоупотреба, прогањање, претње, уцене	Узнемиравање, психолошки оштећења, психолошко насиље, наношење зла, насиље, сметња	Насиље, за закуцаш неког, узнемиравање, забијање ножа у леђа
Слање компромитујуће фотографије (визуелни cyberbullying)	Уцена, претња, насиње, психолошко насиље, злостављање, рушење приватности, виртуални cyberbullying	Злоупотреба приватних фотографија, узнемиравање, повређивање неког, нападање, окрутност	Фото насиље, јавно понижавање, узнемиравање
Приступити личним информацијама или лозинкама и употребити их (крађа идентитета и злоупотреба)	Повреда приватности, крађа идентитета	Напад на приватност, злочин, издаја, мањак поштовања	Понижавање, хаковање, освета, психолошко повређивање, крађа
Избацити из on line групе	Искључивање, изолација	Искључивање, презир, негирање, дискриминација, наношење зла, задиркивање, мучење	Задати ударац некоме, сломити га, насиље, cyber насиље

Табела 1. – Резултати истраживања у три европске државе

2. ОДНОС ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИОНАЛНОГ НАСИЉА И НАСИЉА НА ИНТЕРНЕТУ

Насиље је проблем с којим се свет бори од самог његовог постојања. Појам насиља је огроман и у њега спадају најразличитија понашања и деловања појединаца с циљем наносења зла и штете другима. Први знаци насиља и време када креће да се развија јесте период детињства и школовања. Сва та гуркања и свађе и туче у којима учествују деца јесу први знаци насиља међу вршњацима која често умеју да кулминирају. Грешка која се прави у овим случајевима што та понашања која по свим карактеристикама јесу насиље, не бивају препозната од стране родитеља, школе, надлежних органа. И сами смо сведоци безброј случајева када је међувршњачко насиље кулминирало у озбиљне злочине, убиства и често самоубиства. Када се оваква грешка направи, касније је много теже спречити да насиље не кулминира и постане образац понашања код деце и касније одраслих људи. Развијање друштва на свим нивоима довело је и до развијања могућности вршења насиља. Учиниоци су, користећи се модерним методама извршења и средстава иза којих могу да се сакрију и не допусте приступ свом идентитету, унели *реформе* у вршење насиља. Одређени број насилника свакако није смислено предузимао одређене радње како би узнемиравање дигао на виши ниво, већ је, имајући приступ новим технологијама и схватајући погодности које оне са собом носе, чак и насиље ускладио. Иако су технологије, које укључују и коришћење интернета, највише доступни млађим генерацијама из разлога што су оне одрасле на њима, не искључује се и употреба од стране старијих лица, па и зарад извршења насиља.

Насиље се може јављати и под термином насилничко понашање, а сваки његов вид обухвата грубо вређање или злостављање другог, вршење насиља према другом лицу, изазивање туче или дрско или безобзирно понашање које значајније угрожава спокојство другог лица, а што може да се одрази и на угрожавање јавног реда и мира. Из ове дефиниције јасно је да је насиље специфичан вид наносења штете другом лицу, а које може бити на физичком и на психичком нивоу. Насилничко понашање одређују различити

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

елементи, на основу којих је могуће поделити га на више врста, а с обзиром на појединости по којима се заснивају различитости између њих.

Специфичности које технологије доносе на свим пољима довеле су и до настајања новог вида насиља, које је базирано највише на коришћењу електронских средстава комуникације. Ипак, да би се њихов учинак јасно схватио и да би се дошло до закључка како је уплив овог развоја функционисања људског друштва утицао на сегмент негативног односа између појединаца, потребно је обратити пажњу на то шта насиље у својој основи представља, али и како и шта прави дистинкцију у односу на врсту која за средство има потпуно нове начине комуникације између појединаца, па је оно завредило пажњу у својству посебног облика насиља.

Оно што карактерише традиционалне форме насиља јесте, пре свега, конфронтација учиниоца и жртве очи у очи, тј. физички контакт оних који су учесници у насиљу. С друге стране последице су често видљиве у виду повреда, рана, а учиниоци познати и лако их је открити. Насиље и насилничко понашање велики су проблеми у друштвеним заједницама. Пре свега, они представљају основ за забринутост када се ради о актима које карактерише превелика бруталност и када су они уперени ка социјално угроженим групацијама у друштву, где се, пре свега, говори о младима и женама. Дефиниција традиционалног насиља, коју је могуће преузети као универзалну је да је оно однос између две стране, при чему једна од њих употребом силе или претњом да ће је употребити утиче на другу страну. Као најчешћи, јављају се следећи облици насиља: физичко, психичко, сексуално и структурално. Када говоримо о насилничком криминалитету, тада мислимо на појам који означава кривична дела са елементима бруталности, насиља и агресивног понашања.¹⁷

Насиље на интернету, такође, највише погађа младе. Најмлађи су и најрањивији, најизложенији и лаке мете. Данас родитељи деци веома рано омогућавају приступ интернету и телефонима и рачунарима, несвесно их излагајући насиљу. За разлику од традиционалног појма насиља, интернет насиље не захтева директан однос извршиоца са жртвом. Штавише, овај тип узнемиравања других лица, то даје као предност, те сам починилац не мора бити у физичком контакту са оштећеним како би му нанео повреду.

---

¹⁷ Ж. Никач, Б. Симић, Рад полиције у заједници као одговор на насиље у друштву, *Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posledice i društvene reakcije*, Криминалистичко-полицијска академија, Том 2, 2014, стр. 15.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Како је насиље на интернету врста којом се може повредити туђе људско право, оно произилази из понашања које је је могућност да се нечији бес истражи или да се истражи незадовољство, као и непријатељско понашање према некоме, а путем телефона или рачунара.¹⁸

Оно што јесте главна одлика по којој се *cyberbullying* разликује од традиционалног насиља јесте анонимност. Сам начин функционисања интернета омогућава учиниоцима да несметано делују ни једног тренутка се не плашећи да могу бити откривени. Такође, појам времена и места за овај вид насиља су ирелевантни. Доступност рачунара, телефона где год пођемо омогућавају насилницима да делују са било којег места у било које време и да наисље врше и с једног краја света на други. Изложеност жртава је такође битна карактеристика, која се огледа у томе да су жртве насиља на интернету доступне 24/7 својим свеопштим присуством на друштвеним мрежама и интернету. Најлакшим метама људи чине сами себе, константним дељењем свих информација из свог живота, често не водећи рачуна о својој приватности и заштити исте.

Одвојеност електронског насиља у односу на традиционални тип заснована је и на чињеници да га његови извршиоци могу вршити у било које доба дана и ноћи, што им даје временску ширину за планирање и погодан моменат извршења дела. Поред тога, жртва углавном трпи насиље у некој средини у којој се можда осећа и сигурно (у породичној кући), па насиље не схвата довољно озбиљно, будући да се одвија посредно, путем електронских средстава комуникације. Чињеница да је значајан број оваквих дела учињен на друштвеним мрежама, којима приступ има велики број људи, може допринети јачању жеље учиниоца да се истакне, па свој негативан став према некоме агресивније испољава, а због недостатка физичког контакта са жртвом нема осећај коју количину штете наноси, па због тога последице могу бити фаталније него код традиционалног типа насиља. Истраживања су показала да су деца и млади чешће и у улози учиниоца и у улози жртве насиља на интернету. Аутори сматрају да је ово из претходно поменутог разлога, а што се односи на то да ове групације више користе технологију и интернет, а недовољно су свесне могућности које су им дате и последица које могу настати из неодговорног понашања. Одрасли пак, свесни својих могућности, у највећем броју случајева, када су у

---

¹⁸ J. Kosinski, B. Pruszyńska, The violence of the internet, *Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posledice i društvene reakcije*, Kriminološko-policijska akademija, Tom 2, 2014, str. 120.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

улози починиоца насиља на интернету томе приступају свесно и са намером да некоме нанесу штету. У улози жртве се, пак, могу такође наћи услед непознавања шанси за адекватније коришћење електронских средстава комуникације и из несхватања да се над њима врши одређени тип насиља.¹⁹

На крају, последице су те које нису лако уочљиве, често и неприметне, а утичу преваходно на психу жртве и неретко кулминирају у озбиљне видове повређивања и самоповређивања. Из свега наведеног видимо шта прави дистинкцију између традиционалних облика насиља и насиља на интернету, што не чини традиционално насиље ништа мање битним, али олакшава да разликујемо једно од другог и реагујемо на прави начин.

Истраживања од стране психолога и психоаналитичара, а на основу њиховог рада са жртвама насиља у традиционалном смислу тог појма, као и са жртвама насиља путем интернета и електронских средстава показала су да су и рад са њима и саме последице које су проистекле из чињенице да се лице нашло у таквој ситуацији, различити. Занимљив је податак да се лица која су трпела одређени вид вербалног насиља без посредства средстава електронске комуникације или физичког насиља лакше отварају и разговарају о насталом проблему. Стручњаци сматрају да је то из разлога што такве видове насиља свако лице познаје као негативан концепт, те свакоме постаје јасно да је трпео насиље у овој форми. Даље, рад са лицима која су била у улогама жртве насиља на интернету показао је да велики број ових лица првенствено не схвата у којој се ситуацији нашло, те их је потребно подстаћи да се баве том тематиком на начин који је адекватан и који доприноси схватању да проблем постоји и да га је потребно решити, како се он не би понављао или би барем реакција на њега у следећем случају била другачија. Ова истраживања показују да насиље на интернету и насиље путем електронских средстава оставља последице по жртву без њеног знања или се јавља дуго након што се појединац нашао у овој улози. Том приликом ово је доведено у везу са различитим типовима проблема код појединаца који су настали годинама након, а у виду стреса који је утицао на финансијски статус, односе са околином и на физичко и психичко здравље. Дакле, трауматизација жртве код насиља традиционалог типа и овог типа насиља свакако да јесте

---

¹⁹ J. Rančić, *op. cit.*, str. 99.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

различита, развија се другачије, па се самим тим треба другачије и борити против ње. Истраживачи у том контексту указују на неопходност едукације и указивања на неопходност дистинкције ова два типа насиља.²⁰

Поједини аутори сматрају да је сајбер насиље далеко опасније од традиционалног типа насиља. Ово из претходно наведених разлога: не може се или се тешко може утврдити које лице које насиље чини што му омогућава лакши приступ жртвама и непостојање довољне бојазни од санкција, као и брзина којом се негативне информације шире што у великом броју случајева представља и већи степен штете по жртву. За разлику од општег мишљења да је насиље које настаје коришћењем електронских средстава у данашњем друштву учесталије, не може се занемарити чињеница да и даље постоје недовољно развијене земље у којима је овај тип насиља немогућ или је на веома ниском, те занемањљивом нивоу. Без обзира на разлике које се јављају између традиционалног насиља и насиља у свету коришћења технолошких достигнућа, оба за циљ имају понижење објекта насиља, његово деградирање и дехуманизацију, а у појединим случајевима и уништење саме жртве.²¹

Упоредном анализом ова два појма насиља може се закључити да је свеприсутнији феномен дигиталног насиља један од видова насилничког понашања или извршења насиља у традиционалном смислу. Поједине одреднице само га јасније дефинишу и дају му потребну специфичну црту, те је на основу тога јасно схватљиво када се ради о овог врсти насиља, па је на основу тога могуће и реаговати на правилан начин. У доктрини је могуће пронаћи различите критеријуме на основу којих аутори праве дистинкцију у односу на друге врсте насиља, па и на сам општи појам, али се један број тих детерминанти јавља у сваком делу или дискусији на ову тему:

- за разлику од традиционалног насиља, дигитално насиље омогућава извршиоцу већу анонимност
- већа анонимност заснована је на чињеници да се овај тип дела извршава у посебном, дигиталном простору, који не тражи директан контакт починиоца и

---

²⁰ М. Samara et al, Bullying and Cyberbullying: Their Legal Status and Use in Psychological Assessment, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14/2017, p. 11-13.

²¹ М. Ђорић, *op. cit.*, стр. 157-159.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

жртве, а омогућава и стварање лажне слике, коју није могуће проверити у већини случајева

- дигитални простор обухвата и посебно средство извршења, тачније, односи се на сва електронска средства комуникације, путем којих починилац и жртве ступају у контакт.

3. НАЈЧЕШЋИ ИЗВРШИОЦИ НАСИЉА НА ИНТЕРНЕТУ

Проучавање сваког извршеног дела засновано је на дефинисању свих елемената који га чине, а значајан део обухватају субјекти који учествују у њему. Појам насиља, у традиционалном смислу, као и јављањем типа насиља које се врши путем средстава електронске комуникације, у себи би требало да садржи и дефинисање субјеката у виду починиоца насиља, жртава и сведока истог. Као полазна тачка која даје могућности за боље схватање због чега је до насиља дошло јесте дефинисање починиоца насиља као лица које врше насиље путем интернета зарад доношења штете другом лицу, као и изналажења разлога из којих одређена лица добијају потребу да узнемиравају друго лице. Истраживања на ову тему базирана су на томе да се установи колико је могуће уоквирити типове учиниоца и да ли се на нечему базира људска потреба да другом наносе штету на овај начин. Откривање и проналажење учиниоца јесте циљ сваке истраге злочина, а у овом случају и насиља на интернету. Захваљујући анонимности коју интернет обезбеђује насилницима, они најчешће пролазе некажњено и остају непознати јавности. Управо та чињеница отежава да се изгради конкретан профил насилника и дефинишу типови људи који најчешће врше насиље на интернету.

Починиоци насиља на интернету користе се бројним погодностима које он пружа. Како интернет пружа безброј могућности за остваривање контаката којима бисмо себи побољшали приватни и пословни део живота, тако је он и погодно тле за стварање и упуштање у непријатељске односе. Велики број лица не схвата опасност која је свеприсутна у интернет простору, па самим тим доприноси и томе да потенцијални насилници ступе у контакт са њима. Приватност, која је свакако упитна у тренутном стадијуму друштва, пада на нижи ниво поступцима самих жртава. Томе доприноси и

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

сознање да је 79% становника Европе у константном контакту преко интернет мрежа, па је неизоставно ступање у контакт са насилницима који своје амбиције остварују на овај начин.²²

Као и у вези са традиционалним типом насиља, постоје појединости којима се могу окарактерисати сви или већина починиоца, а односе се на њихова обележја као особе или окружење из ког потичу или у коме се налазе, али и слични или исти догађаји који могу бити окидач за извршење насиља. Стручњаци до ових информација стижу проучавајући извршено насиље из различитих аспеката. Један од битних за ову тематику јесте психолошки апсект који је потребно усагласити са резултатима насталим кроз прожимање са социолошким резултатима. Најважније одреднице којима је могуће то постићи крију се у психичким способностима које ова лица имају, док се код електронског насиља додаје и виђење дигиталне компетенције код учиниоца.²³

Када су у питању насилници на интернету ту можемо говорити о два елемента по којима можемо делимично да их издвојимо - године и пол.²⁴ Многе студије су рађене на тему старосног доба насилника и да ли је насиље на интернету повезано са годинама. Подаци до којих се дошло истраживањем се разликују од земље до земље и нема неког стандарда који се може утврдити. Према подацима из Шпаније, Румуније, Пољске и Португала просечне године за вршење насиља су 14 година. У Немачкој се насиље наставља и после адолесценције, где се после 18 и више година све више одраслих јављају као извршиоци. У Италији 9,4% извршилаца јесу одрасли који су насиље вршили над децом и адолесцентима. Генерално, као најчешћи извршиоци насиља на интернету се јављају деца између 14-16 година, чији акти насиља се дефинишу као јако опасни и груби. Насиље на интернету није искључено и међу одраслима. Одрасли најчешће нападају децу и адолесценте и типични су сексуално мотивисани видови насиља, али као жртва се може јавити и друга одрасла особа. Такав вид насиља између одраслих су последица пословне конкуренције, љубоморе, бивше љубавне везе, итд. Из свега наведеног видимо да насиље на интернету не може везати за конкретне године извршиоца, јер може бити присутно у било којој доби живота и узроковано различитим мотивима. Што се тиче пола

---

²² V. Baltezarević, R. Baltezarević, *Zaštita privatnosti na internetu – evropski model*, *Megatrend revija*, vol. 14, br. 1, 2017, str. 242-245.

²³ J. Rančić, *op. cit.*, str. 104.

²⁴ N. Aune, *op. cit.*, p. 11-14.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

истраживања показују да се као најчешћи извршиоци појављују мушкарци, али је свакако присутан и женски пол. Мушкарци су више склони физичком и вербалном насиљу, док су жене више склоне повређивању емотивне стране жртве.

Извршиоци насиља су најчешће старији од жртава, бирају слабије од себе и често су доминантни у друштву. Увек су окружени великим броје људи који их прате и подржавају без обзира на њихово антисоцијално понашање и агресивне акте и према члановима групе. Поступци и понашање којима завређују пажњу других и такозвано поштовање кулминирају са годинама. Често насилници постају извршиоци озбиљних кривичних дела, а чешће него жртве насиља на интернету су склони и суициду.²⁵

У корелацији са истраживањима која су вршена како би се показало шта то може означити учиниоца традиционалног типа насиља, често се јавља податак да је починилац неког од ових дела био претходно у улози жртве. Сходно таквим налазима, стручњаци су их применили и на учиниоце насиља на интернету. Управо због тога, дошли су сазнања да да велики број лица која су се користила интернетом и другим средствима комуникације да би неке нанели штету јесте прво био у улози жртве, те је из разлога који су најчешће своје упориште нашли у страху од даљег повређивања, после извесног времена почео да примењује насиље према другима, као би се спречила поновна виктимизација или како би се осветили својим насилницима. Оно што још више забрињава јесте то што је на основу њих показано и да су, не само што се претходне жртве понекад јављају у улози починиоца у неком даљем току животу, таква лица чешће предодређена за извршење насиља према другој особи, па је у појединим земљама показано да је чак три пута већа шанса да жртва изврши насиље према другој или према свом насилнику, него да лице које није трпело насиље одлучи да га врши.²⁶ Дакле, извршено насиље, приликом виктимизације, не оставља само последице у виду повучености и одбијања даље социјализације, већ подстиче даља извршења насиља, што омогућава стварање круга насиља који је тешко прекинути. Као и у свим другим случајевима, овде је такође битно радити на питању едукације од најранијег животног доба, како би се што више спречило погубно реаговање уколико и до насиља дође.

---

²⁵ S. Srivastava, Pessimistic Side of Information & Communication Technology: Cyber Bullying & Legislature Laws, *International Journal of Advances in Computer Science and Technology*, no. 1, vol. 1, p. 17.

²⁶ V. D. Pozza et al, *Cyberbullying Among Young People*, Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs, European Union, 2016, p. 34-36.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

3.1. Врсте извршиоца насиља на интернету

Развој електронских средстава комуникације, па и интернета, временом је увео нове и побољшане могућности помоћу којих је социјализација подигнута на виши ниво. Иако на први поглед делује да све то доноси само позитиван утицај на човечанство и његов напредак, појава насиља који се користи поменути развојем навела је велики број људи да размисле и о његовом негативном утицају. Управо из разлога што је настанком и растом броја електронских средстава који за циљ имају стварање све више прилика за ступање у контакт на планетарном нивоу, долази се и до повећања услова за њихову употребу у негативне сврхе. Сваки аспект људског живота тренутно се налази на интернету и првенствено друштвеним мрежама, што представља лаку мету починиоцима насиља да сваки корак испрате и на различите начине покушају или успеју да некоме нанесу штету. Да би се жртве лакше могле одбранити, али и да би се образовање и превенција од овог типа насиља могла унапредити на глобалном нивоу, извршиоци дигиталног насиља у великом броју радова подељени су на основне групе како би њихово распознавање било лакше. То не значи да поједине учиниоце није могуће сврстати у више од једне групе, као и да развој технологије који и даље тече неће довести до јављања још већег броја ових категорија.

У доктрини се може уочити пет типова извршилаца *cyberbullinga*: ненамерни извршиоци, зле девојке, осветољубиви штребери, они коју су гладни моћи и осветољубив анђео. *Ненамерни извршиоци* насиља на интернету јесу особе које често имају свој виртуелни алтер его и тенденцију да реагују на поруке мржње и таквом реакцијом ненамерно повреду неког. *Зле девојке* као насилници на интернету углавном се јављају као девојчице, али могу бити и мушкарци или деловати као група. Девојчице из ове групе, које врше насиље на интернету углавном то раде како би подигле свој социјални статус или подстичу на такво понашање из досаде. Ови насилници су јако незрели, углавном су offline насилници и не крију свој идентитет. *Осветољубиви штребери* су углавном жртве offline насиља, крију свој идентитет, имају технолошку предност у односу на жртве, и избегавају суочавање лицем у лице. *Осветољубиви анђео* су извршиоци који делују углавном сами, ради освете и ретко откривају своје активности блиским људима.²⁷

---

²⁷ М. Rumfola, *op. cit.*, p. 11-15.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Често међу *cyber* насилницима су и они који то раде више пута на различитим жртвама, па попримају карактеристике серијских насилника. Како због анонимности остају неоткривни то им омогућава да делују неометано и прелазе са жртве на жртву. Серијски *cyber* насилници користе разне начине да застраше своје жртве. Код жена које се јављају као серијски насилници број жртава се креће од 2-4, док код мушкараца од 4-15 жртава. Једну од подела насилника на интернету дао је и Европски женски лоби (EWL) који представља највећу женску организацију у Европској унији која се бори за женска права и изједначавање положаја жене и мушкараца. Према овој организацији могу се препознати 12 типова интернет насилника²⁸:

1. **ТРОЛ (Troll)** - напада жене које на интернету изразе своје мишљење. Најчешће се може срести у секцијама за коментаре, у причаоницама, на форумима. У Европи 9 милиона девојчица доживи насиље на интернету до 15 године.
2. **РЕГРУТЕР (recrutier)** - користе нове технологије да намаме своје жртве, прода их и присили на проституцију. Најчешће се може срести на сајтовима за продају, тематским платформама, друштвеним мрежама, на апликацијама за комуникацију. 76 % жртава трговине људима су жене и девојке, а интернет је главна платформа за трговину.
3. **ВРШЊАЧКИ СУВЕР СИЛЕЦИЈА (cyberbulli)** - континуирано шаље злонамерне поруке и шири трачеве како би осрамотио и понизио. Најчешће се може срести на друштвеним мрежама и апликацијама за комуникацију. 1 до 4 тинејџерке у Европи доживи насиље на интернету.
4. **СУВЕР ПРОГОНИТЕЉ (cyberstalker)** - шпијунира, фиксира и прикупља информације о женама на интернету како би их застрашио и уцењивао. Најчешће се може срести на друштвеним мрежама. 70 % жена жртава насиља на интернету има најмање једно искуство физичког или сексуалног насиља које почини њихов интимни партнер.
5. **ПОРНО ОСВЕТНИК (revenger pornographer)** - поставља приватне фотографије или снимке сексуалне природе како би осрамотио и понизио жртву. Овакво насиље

---

²⁸ B. S. Fegenbush, *Cyberbullying: A Literature Review*, Annual Meeting of the Louisiana Education Research Association, Lafayette, 2009, p. 30-33.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

- је обично наставак из партнерског односа. Најчешће се среће на друштвеним мрежама.
6. **НАСИЛНИК ИЗА ФОТОАПАРАТА** (creepshotter) - фотографише жене и девојке без њиховог пристанка и објављује фотографије на интернету. Најчешће се може срести у јавном простору, друштвеним мрежама, тематским сајтовима, на Reedit-у.
  7. **ЗЛОНАМЕРНИ ПРОПАГАНДИСТА** (malicious distributor) - користи нове технологије и алате како би промовисао насиље над женама и мржњу. Најчешће се среће на друштвеним мрежама.
  8. **МАСКУЛИНИСТА** (masculinist) - женомрзац, негира постојање системског сексизма, инсистира на заштити права мушкараца. Најчешће се може срести на тематским сајтовима, сајтовима женских група, друштвеним мрежама.
  9. **ИНТЕРНЕТ ПЕДОФИЛ** (online groomer) - сексуални злостављач деце, развија однос са децом на интернету ради увлачења у сексуално злостављање. Најчешће се може срести на друштвеним мрежама, форумима. Од 56% деце која су путем интернета врбована у дечију проституцију и порнографију најпре је тражена фотографија.
  10. **ДОКСЕР** (Doxxer) - краљ података, прикупља и на интернету објављује приватне податке да би јавно осрамотио жртву. Најчешће улазе на профиле својих жртава, праве лажне профиле, итд. Пола милијарде дигиталних идентитета било је украдено или јавно објављено 2015 године.
  11. **ХАКЕР** (hacker) - пресреће приватну комуникацију и размену информација. Може деловати било где и било када, а често из чисте забаве или изазова. Сајтови за дебате садрже милионе фотографија жена „робиња“ које су хакери украли са web камера.
  12. **МАНИПУЛАТОР СА САЈТОВА ЗА УПОЗНАВАЊЕ** (dating website manipulator)- сексуални предатор, успоставља контролу над жртвом тако што је заведе на интернету и намами у опасне ситуације. Најчешће се може срести на сајтовима за упознавање, причаоницама, на апликацијама за комуникацију.

4. ЖРТВЕ НАСИЉА НА ИНТЕРНЕТУ

Када се говори о извршавању кривичних дела, па самим тим и о појму насиља на интернету и досега његовог деловања, ту је потребно уврстити и анализу и постављање питања против кога или чега и према коме се само кривично дело врши. Акцент који постоји на насиљу на интернету као појави савременог доба, где је приметан пораст, како извршиоца, као и могућности и начина на које је то насиље могуће вршити, не можемо, а да се не запитамо ко су они који то насиље трпе. Као лица која највише користе интернет и друштвене мреже, које су постале неизоставан део већине односа међу људима, јављају се млади и адолесценти. У претходној глави показано је ко све и у којој улози може бити учинилац кривичног дела које за последицу има узнемиравање неког путем рачунарске или телефонске мреже, док ће у наредном делу рада осврт да буде на онима који вршење таквих дела доживљавају из других перспектива.

Многи аутори сматрају да је, у свим старосним добима, коришћење интернета првенствено базирано на чињеници да појединци употпуњавају своје слободно време. Ово се највише одражава код деце и младих, али није уско везано, већ се може применити на лица било којих година, која имају приступ технологији. Истраживања показују да велики број младих проведе дневно користећи интернет у сврхе забаве барем 4 часова дневно, што се може сматрати болести зависности. У оквиру ње, наводе се категорије зависности, које обухватају пет група и то: виртуелна пријатељства – опсесивно тражење пријатеља путем интернет мреже, интернет сексуална зависност – претерано коришћење порнографских сајтова, зависност од мреже – обављање свакодневних активности путем интернета углавном без потребе, зависност од информација – претерано коришћење интернет база података и компјутерска зависност – највише се односи на зависност од игрица. Свака од њих може довести до контакта са особама који намерно или из нехата наносе штету другоме и тако може доћи до појаве насиља у одређеном облику, што доводи неминовно до настанка жртве и последица услед трпљења насиља.²⁹

---

²⁹ Ђ. Spasojević, Ž. Miladanović Bogavac, Maloletnici kao žrtve krivičnih dela učinjenih zloupotrebom računarske mreže, *Trendovi u poslovanju*, 2/2018, str. 62.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

4.1. Појам жртве

Сваки вид насиља носи са собом последице које највише погађају никог другог, до оног ко трпи насиље. Битан елемент сваког злодела јесте онај ко трпи то злодело тј. жртва. Жртве насиља на интернету најчешће су ретко познате и ретко пријављују искуства која су им се десила у виртуалном свету. У улози жртве насиља на интернету могу се наћи сви. Данас у веку интернета и других технолошких достигнућа све је јавно и лако доступно. Често смо и несвесни изложености наших живота великом броју људи, међу којима су и они који имају намеру да нас повреде.

Посматрајући однос традиционалног насиља у односу на дигитално, може се повући паралела између ове две врсте насиља и у односу на жртве. У највећем броју дела која укључују насилно понашање, она су проузрокована одређеним разликама које се јављају код починиоца или жртве, а у односу на околину. Када говоримо о жртвама, широк је спектар разлога због кога неко може доћи у ту улогу. Код деце је изразито битно напоменути да дечаци испољавају директно агресију, док девојчице то раде индиректно, па су у истраживањима оне чешће и починиоци и жртве насиља на интернету.³⁰

Да би се утврдило ко могу бити жртве потребно је указати на разлоге из којих неко може доћи у ту улогу. Како се та лица могу поделити, одговор је на питање колико је неко слаб и рањив. То опет, у складу са поделом која ова лица дели на слабе у објективном смислу, што су лица која објективно изгледају инфериорно у односу на учиниоца, док су слаби у субјективном смислу психофизички једнаки или супериорнији од учиниоца, али их он сматра слабима, углавном полазећи од њиховог друштвеног статуса. Неретко се дешава да жртве које су субјективно слабе, доживе неки вид насиља, па и насиље на интернету, што проузрокује, с обзиром на то да су та лица у великом броју случајева и физички и психички довољно развијена, да у једном моменту они преузму улогу извршиоца насиља. То се углавном дешава из својеврсне освете, коју та лица желе, а ускладу са својим психофизичким могућностима, могу и да спроведу. Такође, ова врста насиља често се не може јасно одредити, будући да обухвата и поједине видове који се могу свести, у својим најблажим облицима, на повремена задиркивања или мање несугласице, што за већину појединаца представља безопасно понашање и не схвата се

---

³⁰ N. Jovanova, Nasilje među mladima putem Interneta, *Pravni život*, 10/2009, str. 591.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

као озбиљно узнемиравање. Нажалост, људи нису свесни да таква врста понашања лако може да прерасте у забрињавајуће поступке који могу довести до различитих облика дигиталног насиља.³¹

При утврђењу могућих жртава, битно је указати на то да се одрасли и деца другачије третирају у улози жртве насиља на интернету. Поједина истраживања су показала да чак 34% одраслих особа сматра да је потпуно нормално да је неко жртва насиља на интернету, а поготово деца, јер то може да их очврсне и да их припреми за даља неадекватна поступања према њима. Код деце се јавља појава несхватања чињенице да се оно појавило у улози жртве оваквог вида насиља, јер то захтева могућност детета да прихвати да је оно слабије и инфериорније, те такве ситуације посматрају као тип инцидената који нису вредни помена. Даље, у новијим генерацијама се јавља и несхватање поделе извршења појединих дела преко интернета и без мреже као посредника, из разлога што се деловање путем интернета њима подразумева. Ова чињеница и појава такође доприноси немогућности одређивања свих жртава које постоје.³²

Истраживања широм света су показала да се у улози жртава насиља на интернету најчешће налазе деца и тинејџери. Деца у доба адолесценције и сазревања пролазе кроз разне физичке и емотивне промене. Мењање тела, добијање секундарних полних карактеристика, социјализација, емотивно сазревање чине децу лаким метама насилника. Оно што такође карактерише овај узраст јесте и велика доза агресивности, недостатак самоконтроле и бурне реакције, што може деловати да лако постану и насилници. Велики чинилац њиховог сазревања јесте и школа и вршњаци, у којој покушавају да се уклопе, стварају пријатељства и социјализују се. Све ове чињенице, заједно са чињеницом да су деца данас лако доступни интернет, телефони и рачунари и да над њиховим активностима на мрежама нема никакве контроле одраслих доводи до њихове виктимизације. Један од водећих проблема у вези са тим да се они јаве у улози жртве јесте и немогућност препознавања, од стране родитеља и запослених у образовним установама, ко је трпео овакво насиље. Иако та лица показују знаке депресије, усамљености, анксиозности и страха, па и неретко избегавају пријатеље и не показују интересовање за социјализацију, веома је мали проценат оних који жели да подели узрок таквог свог стања. Један од

---

³¹ Ђ. Spasojević, Ž. Miladanović Bogavac, *op. cit.*, str. 63.

³² V. D. Pozza et al, *op. cit.*, p. 25.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

могућих разлога који доводи до њиховог таквог резонувања јесте чињеница да се не осећају слободним и спремним да своје проблеме поделе са другима, чак иако ће та лица моћи да им помогну, углавном из бојазни какву ће реакцију да изазове то сазнање. Недовољно је указати на неопходност комуникације између жртве и њене околине када се насиље изврши, с обзиром на то да је превенција и едукација на тему шта такав начин поступања представља и како га је могуће или избећи или на њега реаговати, а што је од значаја у ранијим годинама, па у оквиру тога, поред родитеља и предавача, треба таргетирати и младе.³³

Доступност интернета младима од велике је важности за њихов развој, а ту се могу уочити и негативне и позитивне стране. Ширина коју интернет омогућава одражава се, пре свега, на њихово образовање и сакупљање информација лакоћом која до појаве интернета није била распрострањена. Упркос тој сврси коју он има, млади се окрећу, у највећем проценту, коришћењу интернета за друштвене мреже. Друштвене мреже обухватају садржаје које спајају њихове кориснике и при томе омогућавају размену садржаја који потичу од, у великом броју случајева, неиндетификованог извора. Присуство на интернету из претежно тих разлога резултовало је великим бројем постављених питања од стручњака, али и самих родитеља. Једно од њих се позива и на проучавање психичког стања особа које су окружене и у сталном контакту преко интернета и утицај оваквог функционисања на њихов развој и каснији живот. Како друштвене мреже, саме по себи не представљају проблем, оне, пак, могу бити тло за широки спектар врсти насиља између њихових корисника, чак и када се занемаре разна истраживања која указују на директну везу између менталних болести и прекомерног коришћења и провођења времена уз садржаје тог типа.³⁴

Деца која су жртве насиља на интернету могу се поделити у две групе: пасивне/подложне жртве и провокативне жртве. У пасивне типове жртава спадају деца која су углавном повучена, радије се друже са одраслима него вршњацима, имају мали круг пријатеља. Уплашени су и анксиозни што се види по њиховом понашању и вербалној комуникацији и углавном су физички слабији од остале деце. Када говоримо о жртвама

---

³³ N. Jovanova, *op. cit.*, str. 592.

³⁴ J. Opsenica Kostić, T. Panić, Internet and mental health of adolescents, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, br. 47-3, 2017, str. 199-203.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

провокацима ту спадају деца која због неких својих особених карактеристика несвесно привлаче пажњу на себе. У овом случају провокаци није неко ко намерно провоцира својим понашањем, изгледом, већ неко ко одудара од већине због неког свог физичког хендикепа, специјалних потреба, заосталости у развоју или због своје сексуалне оријентације, расе, вере итд. Ова група деце спада у најризичнију групу када је насиље на интернету у питању.³⁵

У истраживању, које је обухватило децу узраста од 11-16 година, показало је да су девојчице чешће у улози жртава насиља на интернету. У великом броју случајева, оне нису ни схватале да су подвргнуте овом типу насиља, већ су сматрале да је то нешто што се свакодневно дешава свим особама. Оне су, у највећем броју случајева, узнемираване од стране других лица путем телефонских позива или слањем порука. Проблем настаје када оне то не схватају као начин насиља, па тиме не придају никаквог значаја. Истраживање је показало да лица најчешће, као насиље на интернету, сматрају слање видео или садржаја у слици.³⁶

Последице које насиље ове врсте оставља на жртве, а нарочито децу, јесу кобне. Пре свега их деградира у емотивном смислу, сматрају себе мање вредним особама, губе самопоуздање, повлаче се у себе. У овом добу када још нису емотивно и физички зрели то директно утиче на сам процес њиховог сазревања и уклапања у друштво. Нажалост, неки случајеви насиља на интернету се завршавају и трагично, а све као резултат деловања свих ових последица и непријављивања насиља. Разлог због којег жртве ретко пријављују насиље јесу страх од даљег насиља уколико испровоцирају насилника, неповерење у родитеље, наставнике, страх да не мисле лоше о њима, да их не криве, а често и неповерење да неко може да реши њихов проблем.

Постоје и истраживања која су користила системске обрасце у насиљу уз самоустановљену анкету Живота у школи (СЛС) како би измерио насиље и виктимизацију. Као резултат истраживања³⁷ су дефинисана три системска обрасца: серијско насиље, вишеструка виктимизација и породични образац.

---

³⁵ Ђ. Spasojević, Ž. Miladinović Bogavac, *op. cit.*, str. 63

³⁶ P. Smith et al, *op. cit.*, p. 17-20.

³⁷ H. Noll, *Cyberbullying: Impacting Today's Youth*, Master of Social Work Clinical Research Papers, St. Catherine University, 2016, p. 25-33.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

1. Серијско малтретирање се везује за чињеницу да већину насиља и малтретирања изврши мањи број насилника у школама. Најчешће је дете које је жртва насиља директно повезана са једном конкретном особом и да углавном откривени насилници нису имали за жртву једно дете него више деце. По истраживањима, 12,4% оних који су идентификовани као насилници су били одговорни за преко 69,2% свеукупног насиља у школама. Девојке најчешће имају 2-4 жртве, док мушкарци могу имати од 4-15 жртава.
2. Други системски образац понашања је вишеструка виктимизација која се јавља као опозит серијском малтретирању. Вишеструка виктимизација постоји она када је особа жртва малтретирања од стране више различитих особа. 35% оних који су били жртве насиља на интернету су били и жртве вишеструке виктимизације. Те особе углавном имају неку физичку, социјално-когнитивну особину или понашање које привлачи насилнике.
3. Трећи образац јесте породични образац. Овај образац се заснива на чињеници да често деца која су насилници у школама имају породичну историју вршења насиља у школама и над вршњацима. Дете је огледало куће из које потиче и лако упијају сва понашања одраслих било добра било лоша. Тако деца одрасла у нестабилним породицама, разведених родитеља, у сиротишту неретко постају агресивна, насилнички настројена. Овим истраживањем је направљена паралела између насилника и оних који трпе насиље, с циљем да помогне школама у превентиви насиља и препозна знаке могуће виктимизације.

Као жртве насиља на интернету се јављају и одрасли. Без обзира на њихову физичку и емотивну зрелост, често сами доприносе својој виктимизацији. Недовољна безбедносна култура на интернету међу људима је водећи разлог због којег људи лако постају жртве насиља на интернету. Најчешће се одрасли јављају као жртве бивших љубавника, одбијених удварача, освете, итд. За разлику од жена, мушкарци се ређе јављају као жртве насиља на интернету, иако оваква њихова улога није искључена. Жене су, као условно слабији пол, циљане и у традиционалном смислу појма насиља, те је у складу са тим и покренут велики број акција заштите жена, а највише у оквиру породичних односа. Када се жена јавља у улози жртве приликом насиља на интернету, у великом броју случајева починилац овог дела жели и физички да дође до своје жртве. Да

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

је жена чешћа жртва насиља на интернету од мушкараца види се и из претходно побројаних врста извршилаца насиља на интернету, где се у већини као жртва искључиво таргетира жена. Међу њима разликују се само начини доласка до жртве и питање жељене последице.³⁸

Посебна врста жртви коју аутори проучавају и дају јој на значају јесте жртва интернет педофилије. Сматра се да овај тип жртве, поред свих општих карактеристика, пре свега и највише обележавају: лаковерност, беспомоћност и задобијено поверење кроз које је остварен однос учиниоца насиља и жртве. Лаковерност се огледа у претпоставки од стране жртава да је сваки вид коришћења интернета и електронских средстава комуникације уопште безбедан, а даљим инстраживањима је утврђено да се бојазан од нечега лошег углавном односи на рачунарске вирусе и немогућност коришћења мреже, што свакако да не обухвата ни мисао о томе да их друго лице може напасти, па и довести до физичког насиља. Најзначајнија специфичност која се везује за жртве педофилије јесте близак однос са починицем, који се развија кроз неколико фаза: остваривање пријатељства, продубљење односа, процена ризика, успостављање повлашћеног односа и иницирање сексуалних тема. Сваки од ових корака пажљиво је прављен како би насилник могао да оствари близак однос са жртвом и да полако задобије њено поверење, што би на крају могло да резултира жељеним исходом. Последња фаза која обухвата иницирање сексуалних тема јесте уперена ка сексуалном узнемиравању, што обухвата угрожавање другог лица отвореним понудама за сексуални однос.³⁹

Зарад проучавања односа, који по својој природи јесте двострани, између насилника и жртве, анализа утицаја околине и свих оних који могу бити у улогама од посматрача до конкретног учешћа у датој ситуацији, употпуњава слику која је дата на основу одговора на то ко чини и ко трпи насиље путем електронских средстава комуникације.

4.2. Улога трећих лица

У сваком догађају, поред главних актера, велику улогу имају и они који су посматрачи. Када говоримо о кривичним делима, традиционалном насиљу, лако се може

---

³⁸ B. S. Fegenbush, *op. cit.*, p. 33-35.

³⁹ Đ. Spasojević, Ž. Miladanović Bogavac, *op. cit.*, str. 64-68.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

доћи до сведока, случајних пролазника који могу помоћи у разрешавању случаја. Када је насиље на интернету у питању ретко се могу открити насилници и жртве, што свакако имплицира да је не могуће установити да ли је неко сведочио насиљу или га посматрао.

У случају интернет комуникације, велики је број људи које жртве не познају, а прате њихово коришћење интернета, а највише друштвених мрежа. Како се огроман број људи осећа слободно да дели све своје тајне и да без икаквих кочница испољавају ствоје ставове и мишљења што доводи и до суочавања лица која могу имати исто или слично мишљење, али и до сретања лица којима се мишљење коси. У тим моментима може доћи и до насиља на интернету, које сви виртуелни пријатељи могу приметити, али не и реаговати на исто. Управо они спадају у круг трећих лица, који, поред извршиоца насиља и његове жртве, јесу сведоци насилничког понашања. Без обзира да ли та лица у једном моменту реагују, позитивно или негативно, на јавна испољавања негативног става према нечему или некоме, они директно или индиректно, учествују у његовој примени и извршењу.⁴⁰

Како већина људи данас користи интернет, телефоне и стално су акивни на друштвеним мрежама свакако можемо да говоримо о људима са стране који често сведоче online насиљу. Узмимо за пример један од облика малтретирања на facebook-у као што је „качење“ разних статуса на Facebook-у, Instagramу, којима се друга особа исмева, понижава, назива погрдним именима, итд. У овом случају имамо ситуацију где особа која ради овакве ствари има мноштво пријатеља и пратилаца на наведеним мрежама. Када се путем интернета и друштвених мрежа текстуални садржај такве врсте напише и подели постаје доступан свима, сви могу да означе да им се свиђа, не свиђа, да га поделе или просто игноришу. Свакако да шта год од ових ствари урадили ми на неки начин доприносимо самом малтретирању и насиљу над особом која се овим путем исмејава и понижава. То што ћемо игнорисати такав статус из разлога да га не подржавамо или просто нас се лично не тиче, не искључује моралну обавезу да одреагујемо. Гора реакција од игнорисања свакако јесте подржавање таквих изјава, дељење са другима, коментарисање које доприноси да жртва доживи додатно понижававање и малтретирање. Укључивање све већег броја људи у исмевање и омаловажавање изазива интензивније

---

⁴⁰ В. Мучибабић, Друштвене мреже – добро и зло модерног друштва, *Политеиа*, вол. 3, бр. 5, 2013, стр. 124-127.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

последнице по жртву. Из овога можемо да закључимо да је улога и оних који са стране немо посматрају шта се дешава на друштвеним мрежама, интернету јесте јако битна.

Када особа осети да нема подршку људи око себе, да јој нико не прискаче у помоћ већ напротив се удружује против ње осећа се беспомоћно, препуштена сама себи и изазива бурне реакције које могу да се заврше кобно. Велику улогу у случајевима када су жртве насиља деца имају вршњаци, родитељи, наставници. У школама су типичне групације од пар ученика која увек има вођу којег сви слушају. Када такав *вођа* започне неку врсту понижавања и малтретирања путем интернета, телефона увек има подршку својих чланова, што опт доводи до додатне виктимизације детета које је жртва.

Када говоримо о улози родитеља у насиљу на интернету и како могу да допринесу његовој превенцији, можемо рећи да су битан и кључан фактор у спречавању овог вида насиља. Породица и средина у којој дете одраста свакако јесу кључни за његово формирање у смислу моралних и друштвених вредности. У доба данашње технологије и незамисливог живота без интернета, ни родитељи ни деца нису имуни да иновације. Потреба да се остане модеран, да се не заостаје за локолином доводи до низа грешака које родитељи чине у васпитавању деце. Данас деца врло рано имају приступ телефону, рачунару, своје профиле на којима деле фотографије, локације које су посетили и све из њиховог живот, а без икаквог надзора од стране родитеља и било какве заштите података. Све то их чини лаким метама и одраслих насилника, а и вршњака. Управо је то кључни моменат где родитељи треба да успоставе контролу.⁴¹

Потребно је децу контролисати у њиховим online активностима, ограничити им приступ интернету и подићи им безбедносну културу у погледу дељења личних података, фотографија, итд. С друге стране битно је да родитељи препознају када дете трпи насиље. Повученост детета, изолација, стална утученост и одсутност треба да алармирају да нешто није у реду. Уколико се дете из школе увек враћа потиштено и несрећно свакако нешто није у реду. Препознавањем да је дете можда на неки начин повређено или угрожено, родитељ може да благовремено реагује и открије шта није у реду и да открије да је жртва неког вида насиља на интернету и спречио даље насиље и виктимизацију.

---

⁴¹ B. S. Fegenbush, *op. cit.*, p. 37.

5. ПОСЛЕДИЦЕ НАСИЉА НА ИНТЕРНЕТУ

На основу извештаја донетог од стране Комисије за превенцију насиља 2010. године, насиље на интернету представља горући проблем у друштву, а издваја се од других облика насиља по типу спровођења намера извршиоца. Како се у оквиру интернет простора на адекватан начин може сакрити идентитет учиниоца, а недовољно информисано лице у улози жртве представља laku мету, интернет насиље, које обухвата и телефонске позиве, доживљава свој процват глобализацијом друштвених мрежа. Оне представљају погодан извор за настанак несигурности код великог броја људи, стварајући лажну слику света око нас, па се тиме отварају могућности за узнемиравање и малтретирање особа, што може имати последице широких размера и интензитета. Велики број људи, првенствено младих, пати од ниског самопоуздања, лоших искустава услед многобројних покушаја да нађу партнера, јавног узнемиравања, као и других негативних појава које модерно доба доноси. Услед претходно наведеног, над таквим личностима је погодно остваривати супериорни однос и вршити насиље, а путем интернета, од стране особа које то желе да искористе.⁴²

Опште је познато, у научним и лаичким круговима, да свако насиље, па и насиље на интернету доноси одређене негативне последице по жртву и њену околину. Физичко насиље оставља последице које није потребно проучавати, јер су у великом броју случајева, а у односу на то коју врсту последица је проузроковао акт физичког насиља, оне видљиве и голим оком. Психичко насиље, које углавном посредно настаје услед насиља на интернету није лако доказиво, те се код проучавања последица насиља на интернету умногоме долази до непотпуних података. Ово из разлога који су претходно наведени, да лице или не схвата да је доживело одређени тип насиља или једноставно не прихвата или не жели да то подели са другима, јер сматра да себе у том случају ставља у инфериорну позицију и признаје вид слабости. То доприноси недовољној истражености утицаја

---

⁴² M. Williams, *op. cit.*, p. 7-10.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

извршилаца насиља на интернету и домен њиховог негативног понашања према другим лицима.⁴³

У пракси је виктимизација жртве приликом извршења насиља путем интернета или других електронских средстава повезана са исходима у видовима који су такође у вези са традиционалним типом насиља, као што су: индиферентност и непохађање наставе код младих и адолесцената, суицидне идеје, поремећаји у исхрани и депресија. Како је потврђена ова повезаност, тако су истраживачи дошли и до закључка да она неминовно укључује и низак ниво самопоуздања и самодовољности који се јављају као последица виктимизације, а у оквиру чега могуће је сусрести и анксиозност, виши ниво стреса, различите симптоме депресије и поремећај у пажњи појединца. Иста истраживња су показала да се ове последице различито јављају у односу на то о којем је полу реч када се говори о жртви, те су лица женског пола у више случајева развијала већи број поменутих последица, док се код особа мушког пола јавио знатно мањи број. Поред тога, на последице је у значајном сегменту утицало и време које жртва проведе користећи се интернетом и другим комуникацијским средством, који су пут преко којег је починилац извршио насиље према жртви. Код младих и адолесцената, иако се сматра да родитељи немају могућност да у тренутном друштву активно ограничавају своју децу приликом коришћења ових средстава, показало се да комуникација коју имају са децом, а у виду превенције, има значајан удео уколико и до насиља дође. Ово из разлога што се одређени број лица која су се појавила у улози жртве има предзнање о томе шта овај тип насиља представља, те да то лице као жртва није својим активним понашањем довело до тога да до виктимизације дође.⁴⁴

Податак да се као синоним за опстанак у друштву користи реченица *Уколико ниси на друштвеним мрежама, онда не постојиш* показује колико је маха технологија узела у нашим животима, у сваком сегменту. Повезујући последице које настају услед вршења насиља на интернету, а које су одраз тога како овакав тип поступања утиче, пре свега на жртву, са количиномведеног времена приликом коришћења интернета и технологија у виду електронских средстава комуникације, приметан је контакт. Данас се, иако су

---

⁴³ C. Langos, *Cyberbullying, associated harm and the criminal law*, School of Law, University of South Australia, 2013, p. 101-103.

⁴⁴ J. Opsenica Kostić, T. Panić, *op. cit.*, str. 203-205.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

друштвене мреже настале да би побољшале социјализацију и унапредиле људске односе, долази до сазнања о њиховом негативном утицају на сваког појединца, а које укључује и везу између времена које лице проведу употребљавајући ове садржаје са тим како та иста лица реагују у ситуацијама у којима су починиоци, жртве или пак у улози трећих лица у оквиру извршења дела електронског насиља. Аутори сматрају да се велики број таквог понашања јавља услед немогућности појединаца да се схвате, с обзиром на то да комуникација у виртуелном свету не оставља могућност јасног распознавања намере и тачног одређивања идеје саговорника. Све је више случајева зависности од друштвених мрежа и интернет садржаја, а које се јављају код лица која се претходно ни у једном виду нису борила са болестима зависности. Када таква лица доживе насиље путем интернета или их она наведе на извршење овог дела, последице могу бити појачане у односу на оне које настају код лица која се не боре са овим обликом болести зависности. Такође, потребно је осврнути се и на чињеницу колико се у тренутном свету обраћа пажња на *виртуелне пријатеље*, што је условљено брзином живота коју нам друштво диктира. Када неко доживи насиље од стране лица, а то се у немалом броју случајева дешава, за које сматра да му је близак и да са том особом може да дели и најинтимније детаље, такав вид узнемиравања појачава консеквенце које би и иначе настале услед оваквог насиља, те жртва почиње да преиспитује свој комплетан вредносни систем који има у односу на своју околину.⁴⁵

Последице које настају услед виктимизације путем насиља на интернету, поготово међу младима, могу настати услед тренутног комуникацијског односа између новијих генерација, које неминовно свој вокабулар усклађују са системом у коме живе и са развојем које би требало да прате. Тако, велики број младих не сматра страшним то што је постало жртва или починилац, будући да такав начин споразумевања представља свакодневницу. Упркос томе, стручњаци сматрају, едукација треба да их наведе да обрате пажњу на своје понашање на интернету и ван њега, јер исто може прерасти у насиље које некога, па и њих саме, може повредити у мери у којој настају последице које се могу осликавати тек у каснијем периоду живота, без схватања шта их је покренуло и нагнало да се јаве, што би могло уназадити свеопшту међусобну комуникацију на свим нивоима.⁴⁶

---

⁴⁵ В. Мучибабић, *op. cit.*, стр. 124-126.

⁴⁶ М. Williams, *op. cit.*, р. 24.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Поред тога што сваки вид претходно наведеног насиља изазива последице по починиоца, жртву и околину на начин који је углавном универзалан и обухвата понашања и реакције које могу обухватити сваки вид, немимновно је јављање разлика у односу на одређене факторе који су у вези са предметним насиљем. Ово се односи и на средства извршења, јер је логично да постоји различитост у поступањима које доводе до насиља, па све до самих личности које су субјекти у датим односима.

Када се у везу доведу реакције на дигитално насиље од стране свих субјеката који учествују у конкретном насиљу, у било којој улози, а ту можемо посматрати и из угла починиоца насиља, као и из угла жртве и посматрача, са правним оквиром који регулише све типове насиља, јасно је видљиво да се поједини могу пронаћи и у тренутном законодавству, али не у облику који јасно наглашава постојање дигиталног насиља. Поред тога што се последице извршења овог дела манифестују у облицима друштвене осуде, губитна поштовања, пријатеља, партнера, посла, немогућности заснивања радног односа, дискриминације и разних осећаја који обухватају срам, страх, убојање, узнемиравање, злостављање, нарушавање здравља и емотивне нестабилности које могу довести до самоубиства, оне могу осликавати и појавити се у виду најтежих кривичних дела.⁴⁷ На примеру српског законодавства то је највидљивије у све чешћем јављању кривичног дела увреде и изношења личних и породичних прилика, о чему ће бити речи у оквиру дела који преиспитује стање законодавства, који регулише и санкционише насиље путем интернета, на међународном и националном нивоу.

5.1. Разлике у исходима насиља на интернету

Реакција на свако насиље, па и на насиље путем интернета или посредством мобилних телефона разликује се, пре свега, од особе до особе. Значајна детерминанта јесте и начин на који се врши одређена врста узнемиравања.⁴⁸ Ово из разлога што сваки од поменутих појавних облика насиља на интернету има за циљ потенцијално различите типове личности, али и различите сатисфакције учиниоца, што условљава и различиту

---

⁴⁷ Т. Леваков Вермезовић, Заштита права на приватност као друштвени императив дигиталног доба - колико смо рањиви?, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, вол. 55, бр. 74, 2016, стр. 251.

⁴⁸ У претходном тексту, при објашњавању самог појма насиља на интернету, ауторка се осврнула и на појавне облике овог дела. У складу са тим, а када се говори о врстама узнемиравања које су део насиља на интернету, па и о последицама које произилазе, можемо увидети разлику у њима у односу на појавни облик којим је одређено дело извршено.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

последницу. Поред тога, на њих утичу и пол и године обе стране, као и друштвене околности под којима је конкретно узнемиравање учињено.

Када се говори о средствима извршења насиља, поједина сазнања указују и на то да су она битна и у односу и у вези са самим последицама које производе. Као најзначајнији, у модерно доба, а појавом друштвених мрежа, чије је функционисање и негативан утицај описан у претходном делу рада, јављају се садржаји у виду слике или видеа, који имају узнемиравајући утицај на жртву, а претпоставља се да остављају и највише последица, јер им је опсег широк и могу се слати у било које доба дана. Ипак, поред тих негативних страна, напредовање технологије је омогућило корисницима и да такав садржај или његовог пошиљаоца блокирају и самим тим обуставе насиље. Ово је предност само уколико је жртва упозната са поменутиим механизмима. Поред поделе компромитујућих и штетних видео или записа у виду фотографија, жртве сматрају телефонске позиве као друге по врсти штетности, с обзиром на то да свако и у сваком моменту може да то користи као средство контактирања потенцијалне жртве. Као најмање забрињавајући видови овог типа насиља јављају се слањем смс порука и електронске поште, а сматра се да је то због тога што жртва нема директан контакт са извршиоцем.⁴⁹

На основу истраживања које је рађено на узорку од 28 лица различитих позадинских описа, предложено је 20 различитих одговора на то како је насиље које су доживели путем, пре свега, друштвених мрежа, утицало на њих и које последице су настале као одговор на инцидент. Као најчесталије, јавља се реаговање испитаника у облику одговора који је понуђен као „осетио/ла сам се тужно и повређено“, након чега су најчешћи одговори били да су се лица осећала „фрустрирано“ или „понижено“, а у смислу тога да су били жртва нечијег испољавања негативних осећања или напада путем рачунара или телефона.

Истим истраживањем предочен је и избор упитаним лицима да одреде и да ли су били у ситуацијама, а услед насиља које су трпели на друштвеним мрежама, када су имали суицидне мисли. Поједина лица су потврдила ову изјаву, док су неки изјавили, а путем упитника, да су имали и конкретан план за окончање сопствених живота, услед малтретирања које су трпели.⁵⁰

---

⁴⁹ P. Smith et al, *op. cit.*, p. 25-28.

⁵⁰ H. Noll, *op. cit.*, p. 20-25.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

У појединим ауторским делима, а која су писана на основу истраживања реалног стања, проучавањем жртава или директним контактом са њима, наводи се да је видљива разлика између женског и мушког пола у улози жртве, у смислу тога какве консеквенце насиље има на њих. Полази се од становишта да је, по општој претпоставци да је мушкарац надмоћнији физички од жене, могуће да дође до ситуација у којима се насиљем на интернету одређено лице служи само да би физички ступио у контакт са жртвом, а користећи се својом анонимношћу коју му интернет пружа. Поједини резултати истраживања показали су да су лица женског пола чешће и у улози починиоца насиља, али и у улози жртве. Неки аутори сматрају да жене свих узраста теже подносе и насиље на интернету, с обзиром на то да су изложеније и да су по својој природи склоније анализирању ситуације, па се то учествовање, у било којој улози, подиже на виши ниво. Ово доводи и до тежих последица и њихове теже отклоњивости услед трпљења овог вида насиља.

Поред пола, утицај на то које ће последице настати извршавањем насиља путем интернета има и узраст учиниоца и жртве. С обзиром на своју недовољну емотивну зрелост, деца и адолесценти теже подносе било какав вид насиља који се над њима врши. Када је било речи о жртвама насиља на интернету, где је обухваћен и став да су млади најчешће у тој улози управо због своје недовољне упућености, истакнуто је и да се та лица теже опорављају од узнемиравања које је ка њима уперено. Ово произилази из друштвеног окружења у ком одрастају, а чему доприноси и јављање друштвених мрежа, што повећава несигурност која је свакако присутна код младих лица.⁵¹

У вези са насиљем на интернету многи стручњаци доводе и сексуално насиље. Наиме, као последица контактирања и узнемиравања путем друштвених мрежа или на било који други начин који је у оптицају када се говори о савременој комуникацији, починилац овог дела може и физички пронаћи и напасти своју жртву. Један део сексуалног насиља који се врши над адолесцентима проистиче и из недовољне пажње младих на то коме одају информације о својој локацији. Сходно претходно поменутом да су деца и млади често у улози жртве при насиљу на интернету због своје лакомислености, исто тако могу постати жртве и опаснијег дела, а које се јавља као последица претходног.

---

⁵¹ B. S. Fegenbush, *op. cit.*, p. 33-35.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Како у овим случајевима не мора доћи до насиља на интернету, али овај вид комуникације може бити средство за даљи контакт који извршилац жели да оствари са жртвом, оно се може сматрати последицом поступања у циљу искоришћавања, у највећем броју случајева, младих особа. Дакле, иако жртва не трпи директно насиље путем рачунара или телефона, потребно је усредсредити се на то са ким се комуницира и на који начин. Ово и из разлога превеликог броја лажних профила на друштвеним мрежама, помоћу којих насилници долазе до својих жртава. Као последица сексуалног насиља, а сам физички однос проузрокован је виртуелним, може се јавити низ психофизичких проблема и непријатности за жртву. Услед оваквих поступања, у крајњим ситуацијама може доћи и до убиства.⁵²

Последице које насиље на интернету оставља по жртву могу обухватати широк спектар ситуација. Оне се простиру од краткотрајног незадовољства собом и окружењем које се јавља код жртве, па све до општег стања менталне и физичке неусаглашености и недовољности, које може резултовати најстрашнијим сценаријима. Управо је због тога потребно осврнути се и на начин на који је ова тематика регулисана у легислативи, али и на то као је могуће, уколико не искоренити, барем смањити бројност оваквих ситуација и опсег који починиоцима овог типа насиља јесте тренутно доступан.

Када се насиље путем интернета посматра кроз призму појавних облику у којима се манифестује (*flaming, harassment, denigration, impersonation, outing, trickery, exclusion, cyberslating* и *cyberthreats*), видљиве су и различите последице које се јављају у односу на то који је тип дигиталног насиља од наведених жртва претрпела. За последице које настају врло је битан моменат када је насиље вршено, какав однос су жртва и починилац имали пре вршења насиља, али и колико је жртва упозната са чињеницом да и преко електронских средстава комуникације може трпети одређени вид насиља. Како све то зависи и од саме ситуације, може доћи до тога да је штета која је нанета незнатна или минимална, па да је тешко и приметити да је то насиља дошло.

Иако је могуће одредити последице које се везују само за поједине типове, тј. појавне облике насиља на интернету, у доктрини се јавља консензус о томе да посредством свих наведених може доћи до три групације последица, које различито могу

---

⁵² M. Williams, *op. cit.*, p. 11-14.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

бити интерпретиране. Пре свега, чињенично стање показује да су жртве електронског насиља у великој мери занемариле упозорења о томе да персоналне информације није препоручљиво делити у интернет простору, па самостално или на наговор свог насилника овај тип података без претходног размишљања стављају на увид великом броју лица, која након тога могу поново вршити насиље (ово је највидљивије у оквиру облика *impersonation* и *trickery*). Поред тога, забринутост стручњака базира се и на, упркос томе што се углавном представља као један од узрока којима жртва доприноси својој виктимизацији, зависност од интернета и других видова електронске комуникације, може развити и након ситуације у којој је насиље према некоме извршено. Ту не треба ни занемарити да се и код починиоца насиља јављају последице, које су углавном у овом виду, уколико није санкционисан због дела које је извршио, те долази и до понављања ивршења насиља, путем чега та лица постају све више зависна, што у једном моменту може прерасти у озбиљан вид болести зависности, који је потребно лечити на адекватан начин. Трећи вид око којег је стручна јавност забринута и настоји да нагласи да је потребно обратити пажњу, а највише у раном периоду развоја, јесте виктимизација која доводи до суицидних мисли или у немалом броју случајева и до покушаја самоубиства или и самоубиства. Све чешће одлуке младих да себи окончају живот након трпљења неког вида насиља условиле су јавност да обрати пажњу на овај проблем.⁵³

Све поменуте последице које се јављају услед вршења дигиталног насиља и сваки вид истраживања на ову тему није потпун уколико се на томе стане. Схватање и поимање лоших консеквенци овог феномена нису довољни уколико се не ради на томе да се сам узрок не искорени, али и уколико не постоје одређене процедуре превенције којима је сузбијање овог насиља могуће. Сходно томе, рад на регулативи која би имала за циљ јасан и тачан степен дефинисаности појма насиља путем електронских средстава комуникације, као и санкције које би се у примереном кривичном поступку дале применити од важности је за даљи рад. Такође, истраживање тренутног степена превенције и могућности за његов напредак, а у складу са анализом постојећег стања требало би да дају позитивне резултате у оквиру онемогућавања насилника да другоме наносе штету на овај начин.

---

⁵³ N. Aune, *op. cit.*, p. 6-9.

6. НАСИЉЕ НА ИНТЕРНЕТУ У ОКВИРУ РЕГУЛАТИВЕ

Битан сегмент изучавања појма, па и у оквиру криминолошког аспекта, обухвата и анализу регулативе, домаће и вандржавне, како би се утврдила његова утемељеност у самим законодавствима. Како у праву влада начело да постоји само оно што је правним актима дефинисано, што је видљиво и у кривичном праву и категоризацији кривичних дела, питање постојања насиља на интернету може се посматрати и из тог аспекта. У наредном делу текста потребно је осврнути се на то како је и у којој мери насиље на интернету заступљено у регулативи, као и на то како, ако то није случај, унапредити и окарактерисати га као правни појам. У складу са тим потребно је одговорити и на питање због чега је потребно насиље на интернету адекватно дефинисати одредбама закона и других правних аката.

Поједини аутори сматрају да, великим делом, глобализација, једноставан и економичан приступ интернету преко телефона или рачунара, утиче на недовољност регулативе на светском нивоу, а чији би задатак био законско ограничавање и означавање насиља на интернету као кривично дело. Они заговарају став да би то највише утицаја имало на односе малолетника и адолесцената, будући да су то две групације које утичу на пораст овог типа насиља, будући да су претежни корисници технике и технологије у сврху социјализације, а највише путем друштвених мрежа. Сходно томе, стручњаци сматрају да би легислатива, која за задатак има регулисање ове материје, требало да је уреди до најситнијих детаља, будући да је интернет као појава у константном мењању и напредовању, што утиче и на непредвидивост ситуација које могу бити узрок или средство насиља путем њега. Услед оваквих проблема, закони у земљама западне Европе у сталном су процесу мењања како би могли да испрате раст и развој интернет насиља, а у циљу унапређења рада надлежних органа и омогућавања регулисања свих потенцијалних потешкоћа које би оно могло да зада.⁵⁴

Кривично право за улогу има регулисање, као што је наведено, штетних поступања и њихово санкционисање у складу са законском регулативом. Насиље на интернету, које је

---

⁵⁴ S. Srivastava, *op. cit.*, p. 17-20.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

све учесталије у друштву, услед широке доступности и свих карактеристика које доприносе широкој примени, неминовно има лоше последице по појединце, али и по друштво у целини. Да би се оно svelo на минимум, потребно је његово регулисање у оквиру државних законодавстава, али и на међународном нивоу. Велики број држава на светском нивоу нема јасно дефинисано правно законодавство које би могло да се користи у случају да дође до неког вида насиља на интернету. Ово из разлога, како се у великом броју литературе наводи, што се тај тип насиља јавио релативно у скоријој прошлости, те правна наука и пракса није достигла своје могућности у реализацији система који би се овим узнемиравањима бавио на адекватан начин.⁵⁵

Значај регулисања материје електронског насиља требало би да зависи и од чињенице да није довољно донети само решења на међународном нивоу или на државним нивоима, већ је потребно њихово потпуно усклађивање. Та идеја заснована је на чињеници да државе немају домашај преко одређених граница, а ту се највише мисли на интернет простор којим није могуће ушрављати, те на таквим интернет страницама појединци могу пронаћи забрањени садржај, као и вршити било који вид насиља без икаквих последица и бојазни да ће их неко открити. Како интернет као простор ни у свакодневном коришћењу није заштитио своје кориснике, стурчњаци указују на проблем такозваног *дарк веба*, који представља још тежи систем за регулисати. Овај, као и многе друге недовољно решене детаље у вези са насиљем на интернету је потребно јасно дефинисати у међународном и националним законодавствима. Њихова хармонизација допринела би дубљем онемогућавању појединаца да врше насиље путем електронских средстава, као и да, уколико до самог насиља дође, они могу бити на одговарајући начин санкционисани. Њихово кажњавање, у великом делу зависи и од познавања потенцијала од стране жртве у вези са тим да ситуација у којој се нашао није дозвољена и да због тога има право да свог насилника пријави и да буде сигурна да ће он за дело које је извршио одговорати на начин који би требало да га одврати од поновног вршења таквог и њему сличног дела. Законодавни систем требало би да је успостављен тако да је јасан и схватљив свакоме, с обзиром на то да и неко ко је у прилици да буде у ситуацији да

---

⁵⁵ C. Langos, *op. cit.*, p. 174-176.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

сведочи извршењу дигиталног насиља, што није редак случај, помогне у отклањању насталих последица.

Законско регулисање одређене материје зависи и од штетности која може настати појединим деловањима. Насиље на интернету, у свим својим формама и облицима, као што је и наведено у претходној глави, оставља последице по жртву, њену ужу и ширу околину, али и само друштво. Штетност самог поступања заснована је и на врсти средстава које се користе, али и на свим елементима који прате узнемиравање на било који од наведених начина. Да би се то дефинисало одредбама правних аката потребно је ослонити се на већ постојећа сазнања, али и претпоставити шта све оно може изазвати у будућности. Како насиље на интернету зависи од самог извршиоца, жртве, њиховог односа, али и од очекиваних последица, дијапазон који ово дело предвиђа као кривично, те га законски санкционише, требало би да је изразито општи, како би могао да обухвати све алтернативе које би могле наступити.

6.1. Међународни оквири регулисања електронског насиља

Када се говори о законодавству ван територијалних оквира Републике Србије, тада оно укључује различите опсеге који се односе на законодавство међународних организација и парламентарних облика функционисања, али и регулисање материје дигиталног насиља на нивоима националних држава у Европи и остатку света. За Републику Србију свакако јесте најбитније посветити се проучавању регулативе Европске уније и водећих међународних организација (нпр. Уједињене нације), али и националних законодавстава чији су правни оквири нама блиски или су барем њихова законодавна решења вредна помена зарад бољег погледа на тренутно стање у нашој држави и могућност напредовања на овом пољу.

Борби за живот без насиља, на међународном нивоу, допринела је одредба чл. 2 Универзалне декларације⁵⁶, која прописује да нико не сме бити изложен произвољном мешању у његову приватност, породицу, дом или преписку, као да не сме бити изложен ни нападима на част и углед. Уједињене нације, као организација међународног карактера

---

⁵⁶ Универзална декларација, усвојена и проглашена Резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација бр. 217 (III) од 10. 12. 1948. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

нису допринеле борби против дигиталног насиља доношењем посебног акта, као ни доношењем акта који би допринео у борби против високотехнолошког криминала.

Допринос легислативи која за циљ има борбу против дигиталног насиља Уједињене нације дале су и доношењем Конвенције за заштиту деце. Како је она усвојена 1989. године, а с обзиром на то да тренутни развој технолошких достигнућа свакако јесте на драстично вишем нивоу него тада, као и да сам термин насиља путем електронских средстава комуникације и интернета није постојао у довољној мери да би се стварала посебна регулатива, Конвенција не садржи посебне одредбе које се баве овом темом. Наиме, у чл. 19, одредбом је предвиђено да је примарно да се деца и млади заштите од свих облика узнемиравања и насиља, било физичке или психичке природе. Аутори данас сматрају да би се она могла аналогно применити и на борбу против електронског насиља, а у складу са тренутним потребама. Поред поменутог члана, одредбом чл. 13 предвиђена је могућност слободног изражавања, што не значи да ову могућност свако може користити без икаквих граница адекватног понашања којим се не наноси штета другоме лицу.⁵⁷

Почетак правног регулисања и постављања оквира који се бави насиљем путем интернета у Европској унији заснован је на чл. 29 Уговора о Европској унији⁵⁸, којим је наглашено да је циљ постојања Уније стварарање безбедности свих њених грађана, а што укључује и борбу против насиља и спречавање кривичних дела. Начелом аналогне примене, одредба овог члана примењива је и у случају заштите од насиља путем средстава електронске комуникације, а првенствено путем интернета.

Унапређењем технологије и брзим растом и развојем ове гране дошло је у целом свету, на комплетном тлу Европе, па самим тим и на територији држава чланица, до постављања питања да ли је потребно на вишем се нивоу бавити борбом против насиља које је технологија омогућила. Дакле, позитиван контекст у који је стављено људско друштво побољшањем социјализације, комуникације, обављања свакодневних активности и послова, али и употпуњавањем слободног времена, у једном моменту је постао дискутабилан, с обзиром на чињеницу да су појединци схватили да електронска средства комуникације, а највише интернет, могу користити и зарад извршења насиља према

---

⁵⁷ V. D. Pozza et al, *op. cit.*, p. 37.

⁵⁸ Овај акт потписан је 1992. године, ступио на снагу 1993. године, а познат је под називом Мастрихтски уговор, којим је творевина под називом Европска заједница наслеђена од стране Европска уније, под којим називом и данас функционише.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

другим лицима. Тада се надлежни органи Европске уније, заједно са органима држава чланица, почињу бавити анализом новонасталог стања и како га на најдекватнији начин променити у циљу остваривања њених постулата, који обухватају равноправност и заштиту свачијих права и интереса.

Европска унија, иако Србија није њен пуноправан члан, представља тло за настанак законодавства које би требало да погодује и њеним чланицама и државама које нису у њеном склопу. Један од битнијих органа за доношење решења који се, између осталог, баве и овом тему, јесте Савет Европе, који одредбом чл. 8 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода⁵⁹ предвиђа поштовање приватног и породичног живота, дома и преписке сваког појединца. Егзактније одређивање материје која је у вези са тематиком насиља на интернету постоји у Конвенцији о високотехнолошком криминалу⁶⁰, усвојеној у Будимпешти 2001. године. За борбу против дигиталног насиља, које се може сматрати видом високотехнолошког криминала, које је базирано на злоупотреби рачунарских мрежа, битне су одредбе ове Конвенције од чл. 14-21, којима се указује на битност заштите приватности сваког појединца у интернет простору, а путем процедуралних деловања чији се обим простире на сва кривична дела учињена путем компјутерских система. У светлу проучавања података који се односе на дигитално насиље, потребно је указати на то да, иако је ова Конвенција почетком новог миленијума унела битне промене у начин регулисања нових и другачијих питања, њен недостатак лежи у недовољној општости. Наиме, како је претходно наглашено да електронско насиље не обухвата само насиље путем интернета и насиље вршено коришћењем рачунарске мреже, већ се значајан део ових дела односи и на насиље вршено коришћењем других средстава електронске комуникације, а првенствено телефона (смс, ммс, телефонски позиви), поменута Конвенција обухвата само један део појавних облика, док је велики проценат том приликом остао нерешен. Ова Конвенција у домаћем законодавству употпуњена је Законом о ратификацији, али и Законом који садржи организацију рада

---

⁵⁹ Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, *Сл. лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 – испр. и *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 12/10

⁶⁰ Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу, *Сл. гласник РС*, бр. 19/09

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

надлежних органа⁶¹ који за циљ имају њено спровођење. Таква њена имплементација на територији Србије значи озбиљан приступ материји која је инкорпорирана у Конвенцији.

На нивоу Европске уније договорено је да је правно регулисање најбољи почетак заштите од свих врста насиља, па и од електронског. Управо због тога надлежни органи потписали су чак 17 уговора са власницима најзначајнијих друштвених мрежа, чији садржај обухвата јасно дефинисану пословну политику која би могла да допринесе немогућности њиховог коришћења у сврхе узнемиравања других лица. Размера употребе на светском нивоу тешко је савладива, па овакви документи могу помоћи крајњем исходу, а то је да се утицај људи који имају негативне намере смањи и ограничи. Највећи број ових аката базиран је на заштити деце и омладине.

Две конвенције које својом садржином обухватају тематику дигиталног насиља, што укључује његово дефинисање и начине санкционисања учинилаца ових дела, а донешене на нивоу Европске уније јесу Конвенција о електронском криминалу и Конвенција за заштиту лица у вези са аутоматским процесуирањем личних података. Обе конвенције су усвојене али нису ратификоване од стране свих држава чланица. Док се прва бави питањем злоупотребе рачунарске мреже и обавезивањем чланица да успоставе систем борбе против рачунарског криминала, садржај друге базиран је на чињеници да је сваки појединац у могућности да у сваком моменту зна које његове личне информације неко други сакупља и због чега, као и да има им приступ и да је сигуран да се исти користе легално. Поред поменуте две потписана је и Конвенција за заштиту деце од сексуалне експлоатације и сексуалног насиља. Одредбом чл. 23 ове Конвенције предвиђена је обавеза свих држава чланица да инкриминишу дело искоришћавања деце и младих у сексуалне сврхе, а путем електронских средстава комуникације, што би променило до сада успостављен систем где се подвођење кажњава уколико је извршено само на основу физичког контакта починиоца и жртве.⁶² Вид насиља на интернету путем којег се ово најчешће чини је секстинг, о коме је било речи у глави 1.

Дигитално насиље обухвата и могућност злоупотребе личних података који су све више доступни путем интернета. Одређени део јавности, од саме његове појаве, указивао

---

⁶¹ Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала, *Сл. гласник РС*, бр. 61/2005 и 104/2009

⁶² V. D. Pozza et al, *op. cit.*, p. 39-40.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

је на опасност од недовољне приватности, што је последица коришћења електронских средстава комуникације. Како би се овај тип насиља свео на минимум и касније онемогућио, у оквиру Европске уније, тачније надлежних органа, у једном моменту почиње активан рад на заштити свих корисника. Једна од првих и најзначајнијих директива⁶³ Европске комисије у вези са заштитом појединаца у интернет простору донета је 1995. године, а која је својим општим карактером остварила могућност допуна и измена, у складу са развојем технологије и на нивоу Европске уније, али и у свету. Њен садржај, пре свега, односио се на заштиту личних података свих корисника и да се њихово прикупљање мора вршити на строго и легално утврђен начин, што је у циљу онемогућавања злоупотребе од било кога. Даљим растом употребе, јавља се и неопходност за ревидирањем ове директиве, до чега долази 2009. године. Након тога долази и до низа докумената који за циљ имају очување приватности и да заштите сваког корисника. Сваким новим актом све више се наглашава и неопходност да појединац схвати колико је битно да, приликом давања личних информација, обрати пажњу на то коме су оне доступне и које информације о себи није препоручљиво да открије. Томе у прилог иде и доношење правила ЕУ о заштити података⁶⁴ из 2010 године. Након тога, долази и до законодавне процедуре која би за исход требало да има нову регулативу за заштиту личних података, а која је започета 2012. године. Коначно, 2016. године сви органи ЕУ су се усагласили око званичног текста, те је предвиђено да све чланице Европске уније имплементирају његову садржину у домаће законодавство до 6. маја 2018. године. У складу са тим би требало да се активира и опција *Право на заборав*, која би омогућила свим корисницима да уклоне све своје личне податке из интернет простора у сваком моменту, уколико се, по њима, јави потреба за тим. Тиме би се омогућила адекватна одбрана од злоупотребе личних података уколико било ко посумња да је могуће да постане жртва насиља путем интернета.⁶⁵

Први акти, који су се бавили борбом против дечије порнографије на интернету донети су 1996. године, а носе називе Саопштење о незаконитим и штетним садржајима на

---

⁶³ <http://ec.europa.eu/justice/data-protection/reform/>, приступљено дана 19.8.2019. године

⁶⁴ http://ec.europa.eu/justice/data-protection/reform/index_, приступљено дана 19.8.2019. године

⁶⁵ V. Baltezarević, R. Baltezarević, *op. cit.*, str. 246-247.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Интернету⁶⁶ и Зелени папир о заштити малолетних лица и људског достојанства у аудио-визуелним и информационом системима⁶⁷, а представљају прве знаке схватања о томе како насиље на интернету може пореметити функционисање у људској заједници, те да је потребно удруженим снагама активно реаговати на спречавање и искорењавање овог проблема.⁶⁸ Показатељ да ови акти нису адекватно примењени, да ли на нивоу Европске уније или на нивоу држава чланица, јесте чињеница да је овај проблем и даље присутан, након протекла значајног временског периода. Не само да је присутан, већ се развојем сајбер простора у међувремену јавило још начина наношења штете другоме лицу, без обзира на то што су надлежни органи радили на унапређењу постојеће и на доношењу нових аката који би за циљ имали исто.

Као највећи проблем и поред тога, а који настаје из повећаног обима насиља путем интернета у Европској унији, по надлежним органима, јесте повећаност дечје порнографије. Будући да је ова тематика регулисана и Конвенцијом УН о правима детета из 1989. године и Повељом о основним правима које је донела ЕУ 2000. године, долази се до сазнања да је његов значај на алармантом нивоу, те да је регулисана тема и неким од најзначајнијих међународних правних аката. Сматра се да, поред њиховог постојања, на нерешавање ових ситуација на адекватан начин, утиче непостојање механизма који би их имплементирали. Ово из претходно поменутих разлога у вези са самим карактеристикама интернета као простора за обаљање недозвољених радњи. У том контексту најзначајнији је *дарк веб*, простор који садржи интернет странице које су ван домашаја било ког државног органа. Као најзначајнија за борбу против насиља на интернету у облику дечје порнографије јесте Оквирна одлука о борби против сексуалног искоришћавања деце и дечје порнографије⁶⁹ из 2004. године. Њено доношење уследило је из схватања да правни оквири не могу настајати само на нивоу националних законодавстава држава чланица, већ је потребно да сама Европска унија предузме кораке ка утклањању могућности узнемиравања путем интернета, као простора на којем се налази већина становништва. Основни циљ обухватао је: ефикасно процесуирање кривичних дела, поштовање права

⁶⁶ <http://aei.pitt.edu/5895/1/5895.pdf>, приступљено дана 15.8.2019. године

⁶⁷ http://aei.pitt.edu/1163/1/minors_info_soc_gp_COM_96_483.pdf, приступљено дана 15.8.2019. године

⁶⁸ М. Писарић, Правни оквири европске уније у борби против дечје порнографије на интернету, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, вол. 46, бр. 2, 2012, стр. 472.

⁶⁹ *Council Framework Decision 2004/68/JHA of 22 December 2003 on Combating the Sexual Exploitation of Children and Child Pornography*, OJ L 13, 20.1.2004, p. 44

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

жртава, инсистирање на раду на превенцији и успостављање ефикасног система мониторинга. Због њене мањкавости које су се огледале у: недовољном инкриминисању кривичних дела која нису обухваћена, препрекама у вођењу истрага и гоњења у прекограничним случајевима, недовољној заштити жртава у кривичном поступку, недовољног постојања интервентних програма и несигурности да ће изречене казне бити исто примењене у свим државама чланицама, јавила се потреба да се Одлука допуни. Због тога се 2009. доноси предлог нове Оквирне одлуке о борби против сексуалне злоупотребе и искоришћавања деце и дечје порнографије, који није ступио на снагу. Упркос томе, 2011. године усвојена је Директива о борби против сексуалне злоупотребе и искоришћавања деце и дечје порнографије, која је имплементирала одредбе прве одлуке и допунила је у складу са потребама тренутног стања у друштву.⁷⁰

Водећи облик законодавства који се бави темом насиља на интернету, а на нивоу Европске уније чији је и даље члан, има Велика Британија. Поред тога, она је једна од најистакнутијих држава које својим законодавним оквиром регулишу насиље према деци и младима путем информационих технологија, што унапређују и константним увођењем различитих облика превентивног деловања, како би се могли пратити трендови које интернет, као платформа која константо расте, поставља. Значајно је напоменути да се Влада ове државе труди да, поред тога што жели да заштити све могуће жртве од свих облика насиља путем електронских средстава, сачува и основне постулате слободе изражавања, а која је свакако омогућена развојем интернета и друштвених мрежа. Велика Британија поседује самостални правни оквир, који се односи на Енглеску, Велс, Северну Ирску и Шкотску, али свака од поменутих држава има сопствене законе и правне акте који регулишу ову материју. Као најзначајнији јављају се: Закон о заштити деце и Налог о заштити деце из 1978. године који садрже одредбе који претпостављају као кривично дело злоупотребе дечијих слика, Закон о кривичном поступку из 1988. године који уврштава у кривична дела поседовање неприкладних дечијих слика, Закон о злонамерним комуникацијама из 1988. године дефинише кривично дело изазивање патње и анксиозности, Закон о заштити од узнемиравања из 1997. године и Закон о сексуалним

---

⁷⁰ М. Писарић, *op. cit.*, стр. 473-478.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

преступима из 2003. године који уводи кривично дело сексуалног врбовања које се може починити, а у великом броју је то и случај, преко средстава електронске комуникације.⁷¹

Када се говори о насиљу на интернету у оквиру поступања на основу британске регулативе, ови правни системи познају борбу против оваквог поступања и у грађанским и у кривичним оквирима. Наиме, лице које је жртва узнемиравања путем рачунара или телефона може своје право заштити у оквиру два поступка. Први, у оквиру грађанског спора, заснива се у највећем броју случајева на одбрани од клевете. Она обухвата вређање или стављање лица у негативан контекст у оквиру разговора са другом особом. Поред тога, кривични поступак базиран је на узнемиравању и противправном поступању које се понавља и учестало је. Жртва је дужна да докаже овај тип односа који одређено лице има према њој, док се извршиоци у највећем броју случајева бране изјавама о несхватању да врше дело које другоме шкоди. Због тога се саветује да, уколико неко сматра да је жртва насиља на интернету, позове учиниоца да престане са понашањем које му не одговара, али и да покуша да прекине сваки контакт и обрати се надлежним органима.⁷²

Поред свих покушаја на нивоу Европске уније као ентитета, али и на нивоу самих држава чланица, да се дигитално насиље инкриминише и да се уведу адекватне санкције, што представља тежњу да се да се сузбије постојање криминала који се извршава електронским средствима комуникације, Шпанија је једина која је успела да до тог стадијума, у одређеном контексту, дође. Истраживања Европског парламента показала су да је Шпанија једина држава, чланица Уније, која својим кривичним законодавством и одредбама које га чине, *cyberbullying* (насиље на интернету, дигитално насиље, електронско насиље, сајбер насиље) уведе као кривично дело за које извршилац може одговорати у унапред одређеном кривичном поступку. Шпанија је такође једна од држава, међу којима су и Белгија, Хрватска, Грчка, Финска и Италија, која је применила иницијативу о увођењу заштитних механизма у школе, који за циљ имају борбу против дигиталног насиља. Иако се наводи да она у свом законодавству има одредбе који се тичу ове материје, скептици се позивају на чињеницу да је та изјава базирана на томе да је дигитално насиље вид традиционалног насиља, које јесте инкриминисано, али да се врши

---

⁷¹ J. Ivanović, D. Marković, *Mapa puta prevencije online i drugih oblika nasilja nad decom na internetu u Republici Srbiji*, Save the Children in North West Balkans, Sarajevo, 2017, str. 28-32.

⁷² I. Fraser et al, *Cyberbullying and the Justice System*, *Alberta Law Review*, 2012, p. 5-9.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

путем електронских средстава комуникације, те да се и на ова дела могу примењивати одредбе које се односе на електронско узнемиравање.⁷³ Дакле, чак и поред тога што није потпуно и егзактно, Шпанија је и даље држава која је најближе дошла томе да дигитално насиље уведе у своје кривично законодавство.

Пољска је држава која нема тачно одређене одредбе кривичног законодавства у вези са насиљем на интернету, али надлежни органи раде на томе да се подигне свест о значају проблема прогањања, који обухвата и прогањање коришћењем електронских средстава комуникације. Тако је, Кривичним закоником у чл. 190а одредбом предвиђено кривично дело прогањања, које обухвата психичко насиље у виду непрестаног праћења и узнемиравања. Поменута одредба допуњена је и забраном коришћења туђих видео или фотозаписа зарад nanoшења материјалне штете том лицу. Аутори сматрају да ова два кривична дела није могуће спајати из разлога што не представљају исту радњу, а такође се осврћу и на наводе да њихово инкриминисање води до угрожавања слободе изражавања у контексту да је заштита појединаца од оваквих врста напада адекватнији избор од заштите слободе говора лица која желе другима да нанесу материјалну или нематеријалну штету.⁷⁴

Упркос томе што није директно у процесу креирања правног оквира Европске уније, Европски суд за људска права својим деловањем значајно утиче на имплементацију и усклађивање регулативе настале на нивоу саме Уније, али и на нивоу држава чланица и нечланица. С обзиром на ову битну улогу, поступање Суда од значаја је и за напредак на пољу који се бави електронским насиљем. а односи се на повреду људских права и основних слобода који су дефинисани одредбом чл. 8 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Током свог рада, Суд је утврдио да, развојем интернета и могућности злоупотребе која је тиме подигнута на виши ниво, анонимност на интернету не може бити од пресудног значаја приликом реаговања на проблеме настале услед повреде приватности појединаца, те да пружаоци интернет и телефонских услуга не могу имати за примарни циљ очување приватности учиниоца одређеног дела путем њихових услуга, већ заштиту физичког и психичког интегритета жртве. Поред пружаоца ових услуга, свака држава за себе дужна је да то подупре правном регулативом којом би

---

⁷³ <https://www.euractiv.com/section/social-europe-jobs/news/cyberbullying-a-creeping-phenomenon-only-punished-by-law-in-spain/>, приступљено дана 17.8.2019. године

⁷⁴ S. Ćmiel, Cyberbullying Legislation In Poland And Selected EU Countries, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 109/2014, p. 31-32.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ухваћени учииоци били адекватно санкционисани и како би сносили последице својих поступака. Поред тога, Суд је другим ставом такође указао на неоснованост заштите слободе изражавања, уколико то води претњама и вређању људског достојанства појединаца услед постављања и комуницирања на вулгаран начин и увредљивом садржином. Слобода изражавања предвиђена је одредбом чл. 10 Конвенције, али је Суд става да је потребно дати предност одредби чл. 8, уколико дође до колизије, као у случају употребе електронских средстава комуникације зарад доношења штете другом лицу. Суд је, такође, током свог поступања у различитим случајевима, донео одлуке којима се указује на неопходност поштовања и заштите личних података и приватности, за које стручњаци сматрају да би, сходно њиховој природи, могле аналогно бити примењене на злоупотребу електронских средстава комуникације у ову сврху.⁷⁵

С обзиром на чињеницу да правне тековине нису у складу са растућом и развијајућом тенденцијом интернета и технологије уопште, саме законске одредбе не могу да прате и обухвате све облике насиља на интернету. Ипак, унапређење законодавства на националним и међудржавним нивоима од велике је важности не само за овај тип насиља, већ и за велики број кривичних дела, чији су поједини сегменти и елементи еволуирали у складу са временом, док је легислатива остала непромењена.⁷⁶ Иако сматрамо да је интернет као појава релативно новијег века, велики број аутора сматра да је прошло довољно времена да би се видело какав утицај може имати, а у складу са великим бројем нових случајева где се користи у негативне сврхе, сматра и да је промена законских норми неминовна, уколико друштво жели барем да покуша да сведе овај тип насиља на минимум, са тенденцијом ка комплетном сузбијању.

6.2. Стање регулативе у Србији и региону

Све чешћи случајеви дигиталног насиља јављају се и у Републици Србији, што повлачи и питање законског решења ове материје у великом броју истраживања и теоријских радова на ову тему. Аутори сматрају да, с обзиром на распрострањеност и развој технологије која укључује електронска средства комуникације, а пре свега интернет, насиље које је извршено путем њих мора бити инкриминасано као и сваки други

---

⁷⁵ Т. Леваков Вермезовић, *op. cit.*, стр. 254-258.

⁷⁶ С. Langos, *op. cit.*, р. 173-176.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

облик насиља у тренутном кривичном законодавству. Да би се анализирано стање регулативе које је на снази у овом моменту, потребно је осврнути се на спектар који обухвата битне ратификоване међународне правне акте, ако и на документе домаћег законодавства и колико је њима материја дигиталног насиља обухваћена.

Интернет право обухвата сва она законска решења на међународном и националном нивоу која пружају јасна правила за решавање бројних конфликтних ситуација које могу настати у сајбер простору. Када се говори о Републици Србији, оно обухвата основ и могућност комуникације, проток података и услуга, као и многих других радњи. За насиље на интернету, као појаву новијег периода, од великог је значаја регулатива која за циљ има, пре свега, заштиту података и приватности на интернет мрежи. Како је рачунарска мрежа распрострањена на светском нивоу, потребно је општа правила применити на конкретне случајеве, како би се дошло до потпунијег става.⁷⁷

Као највиши правни акт сваке државе, Устав Републике Србије⁷⁸ из 2006. године свакако је основни извор који свим грађанима гарантује основна права и гарантује им њихово поштовање. Овај документ не садржи одредбе којима се помиње термин дигиталног насиља у било ком облику, али је битно нагласити поједине чланове који се могу довести у везу са самим феноменом. Пре свега, одредбама чл. 21 забрањени су сви облици дискриминације, те је ст. 1 предвиђено да су сви пред Уставом и законима једнаки, док је ст. 2 загарантовано право на једнаку законску заштиту. Поред тога, чл. 23 предвиђена је неприкосновеност људског достојанства и слободе развоја личности, чл. 24 право на живот, чл. 25 неповредивост психичког и физичког интегритета, чл. 27 право на слободу и безбедност, чл. 41 тајност писама и других средстава општења и чл. 42 заштита података о личности. Битно је нагласити да је ставовима након ових наглашено да се то односи на сваки вид посредне или непосредне дискриминације, као и да држава може радити на томе да све особе доведе у равноправан положај, а што се односи на сва она лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима, па се на тај начин одобрава позитивна дискриминација. Ова одредба посебно је битна у вези са чл. 76 Устава којим се забрањује сваки вид дискриминације према националним мањинама и охрабрују се посебни видови мера који би их поставили у равноправан положај са већинским

---

⁷⁷ D. Prljа, M. Reljanović, Z. Ivanović, *Internet pravo*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2012, str. 86-88.

⁷⁸ *Сл. гласник*, бр. 98/2006

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

становништвом. Такође, у вези са забраном дискриминације је и чл. 50 којим је предвиђено непостојање цензуре и потпуна слобода медија, осим уколико се тиме појединци или групе лица дискриминишу или се подстиче непријатељство или насиље.

Иако поменуте одредбе чланова Устава не помињу дигитално насиље као вид наношења штете другоме лицу, свакако је да се оне аналогно могу применити у случају да до таквог или било код другог вида насиља дође. Устав, као највиши правни акт, у складу са којим сви нижи прави акти у држави морају бити у складу, поставља основ за даљи развој законодавства и регулативе, па је у овом случају, када се говори о насиљу вршеном путем средстава електронске комуникације битно је да се оно уреди нижим правним актима, како би се њиховом применом учиниоци ових дела могли адекватно санкционисати.

У Србији је на помак као остварењу адекватног законодавства првенствено утицало ратификовање великог броја међународних конвенција које се баве тематиком електронског насиља. Поред тога, многи сматрају, боље последице давало би детаљније упознавање са високотехнолошким ризицима, али и побољшање на нивоу унутрашње регулативе, као и социјалних и технолошких достигнућа. У анализи које је спровела канцеларија републичког омбудсмана, показало се да се у нашој држави, када се говори о насиљу на интернету и његовом утицају на децу и младе, углавном говори о порнографији, док остале облике овог типа насиља друштво скоро да и не препознаје. Сходно томе се и поставља питање да ли је правно успостављање претпоставка да би знање допрело до обичних грађана, лаика, или је управо обрнуто. Ту се највише наука и пракса осврћу на учестале појаве секстинга, груминга и сајбер булинга.

Зарад праћења новонасталих потреба, које су се јавиле услед проширења коришћења свих облика електронских средстава комуникације, али и све чешћом њиховом злоупотребом Република Србија је 2001. године ратификовала Конвенцију о компјутерском криминалу, која за главни циљ има искорењавање компјутерског и организованог криминала. Овај документ био је од великог значаја, с обзиром да се у том моменту у улози извршиоца, што се није много променило ни до сада, јављају лица из

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

свих друштвених структура, те је немогуће јасно одредити начин употребе превенционих планова.⁷⁹

У Републици Србији, насиље на интернету, као и сви његови облици, није регулисано тачним законским одредбама у оквиру кривичног законодавства. То значи да га систем не препознаје као кривично дело, па је самим тим створен проблем и у санкционисању наступелог насиља. У вези са том тематиком, 2016. године донета је *Уредба о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-телекомуникационих технологија*, од стране Министарства трговине, туризма и телекомуникација. Основни мотив доношења овог акта јесте стварање простора за пријаву насиља које је вршено путем електронских путева, али и пружање савета, с обзиром на то да је приметан низак степен образованости у вези са дигиталним насиљем.⁸⁰

Поред тога, значајну улогу у унапређењу борбе против насиља на интернету имају Министарство унутрашњих послова и Одељење за високотехнолошки криминал, као и Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Држава, са свим својим органима за основну улогу у сузбијању свих негативних поступака појединаца има доношење закона и других правних аката, на основу којих би ти грађани могли бити процесуирани и како би се потпомогло смањење сличних ситуација.

Кривични законик Републике Србије⁸¹ коришћење рачунарске мреже за извршење кривичног дела наводи у двадесетој глави која се бави Кривичним делима против интелектуалне својине, где се у чл. 199 она наводи као средство за неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права. Даље, глава двадесет седма обухвата Кривична дела против безбедности рачунарских података, у којој се регулише поменута материја члановима од 298 до 304. Они обухватају оштећење рачунарских података и програма, рачунарску саботажу, прављење и уношење рачунарских вируса, рачунарску превару, неовлашћени приступ заштићеном рачунару, рачунарској мрежи и електронској обради података, спречавање и ограничавање приступа јавној рачунарској мрежи, неовлашћено коришћење рачунара или рачунарске мреже, прављење, набављање и

---

⁷⁹ М. Поповић, *Интернет и млади*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Нишу, 2016, стр. 12.

⁸⁰ J. Rančić, *op. cit.*, str. 107-109.

⁸¹ *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

давање другом средстава за извршење кривичних дела против безбедности рачунарских података.

Поред наведеног кривичног дела, које је у директној вези са вршењем дигиталног или електронског насиља, у Кривичном законнику постоји и низ кривичних дела који се јављају као последица или реакција на предметно насиље. Као најчешће, јавља се кривично дело увреде⁸² у виду повреде части и угледа, а састоји се у омаловажавању другог лица псовкама, погрдним или вулгарним изразима, као и негативним осудама. Даље, изношење личних и породичних прилика⁸³ такође је окарактерисано као кривично дело, а односи се на такве информације да је у интересу породице не буду познате другим људима, а односе се на одређена лична својства жртве или чланова њене породице. Приватност на интернету често је угрожена и вршењем забрањеног и неовлашћеног, без знања и пристанка овлашћеног лица, отварања и сазнавања садржине електронске поште или поруке и саопштавање другом или служење садржином која је сазната на тај начин, као и неовлашћеним снимањем и прислушкивањем.⁸⁴ Као кривично дело прописано је и неовлашћено фотографисање и неовлашћено објављивање и приказивање туђег списка, портрета и снимка⁸⁵, што је у блиској вези са појавним обликом насиља на интернету *секстинга*, а све се чешће и санкционише као вид осветничке порнографије која је базирана на лошем односу бивших партнера који објављују међусобне видео снимке и фотографије како би једно другом напакустили. Као најновије кривично дело у оквиру Кривичног законика, а које се може довести у везу са електронским насиљем, јесте кривично дело прогањања, које обухвата упорно неовлашћено праћење, ступање у непосредан контакт и сличне радње.⁸⁶

Као што је и лако закључити, наведене одредбе скоро да и не долазе у везу са поменутиим насиљем путем интернета и његовим облицима, већ се односе на

---

⁸² Чл. 170, Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁸³ Чл. 172, Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁸⁴ Чл. 142 и 143, Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁸⁵ Чл. 144-145, Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁸⁶ Чл. 138а, Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

традиционални тип насиља, али се могу довести у везу и аналогно применити. Као једини, о чему је било речи, облик овог типа насиља, регулисан у Кривичном законнику РС, јавља се Искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу. Наведено кривично дело садржано је у чл. 185б, а забрањена је казна затвора од 6 месеци до 5 година, док извршење овог кривичног дела према детету претпоставља санкционисање казном затвора од 1 до 8 година.

У вези са претходно наведеним делом, а које је најуже повезано са питањем регулисања дигиталног насиља у Републици Србији, постоје и друга кривична дела која су углавном његова последица и то:

- силовање (чл. 178)
- обљуба над немоћним лицем (чл. 179)
- обљуба над дететом (чл. 180)
- обљуба злоупотребом службеног положаја (чл. 181)
- недозвољене полне радње (чл. 182)
- подвођење или омогућавање вршења полног односа (чл. 183)
- посредовање у вршењу проституције (чл. 184)
- прикривање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију (чл. 185)
- навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама (чл. 185а)

Сва наведена дела закон је инкриминисао и предвидео санкцију за њихово извршење. Иако ова дела немају за средство извршења било које средство електронске комуникације и не врше се путем рачунарске мреже, битно је напоменути да контакт са насилником најчешће долази управо овим путевима. Наиме, друштвене мреже постале су погодан тло насилника за комуникацију са жртвом, након чега, управо због блискости која је настала између њих и вере жртве у непостојање зле намере саговорника, долази и до физичког контакта који у немалом броју случајева резултира једним од наведених кривичних дела. Важно је напоменути, а како није уврштено, да у одређеном броју случајева долази и до најтежих кривичних дела у виду наношења телесних повреда, отмице, злостављања и мучења, али и убистава, који су такође регулисани Кривичним закоником.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Од значаја за ову тематику јесте и Закон о електронским комуникацијама⁸⁷, који уређује све односе између оператера и корисника, а све у циљу остваривања максимума приватности која је од важности за то да неко не постане жртва насиља услед лаког долажења до нечијих података.⁸⁸

Закон о основама система образовања и васпитања⁸⁹ својим одредбама такође упуће на неопходност сагледавања чињенице да се у оквиру насиља може издвојити и врста која обухвата дигитално насиље и злостављање. Наиме, у одредбама чл. 111 овог Закона, који дефинише забрану насиља, злостављања и занемаривања, наводи се, између осталог, да је у установама које се баве образовањем забрањен сваки тип насиља и злостављања, па и дигитални. У ст. 10 наведеног члана наводи се да је дигитално насиље и злостављање оно које се врши злоупотребом информационо-комуникационих технологија, а који могу да имају за последицу повреду друге личности и угрожавање достајанства, а остварује се слањем порука електронском поштом, смс-ом, ммс-ом, путем веб сајтова, четовањем, на форумима, друштвеним мрежама и свим осталим видовима дигиталне комуникације.

Поштовањем уставних одредби и основних права која су Уставом прописана, законодавац је поједине прописане постулате проширио доношењем закона који дату материју ближе одређују и јасније дефинишу. Поменуте одредбе чланова Устава које се могу повезати са дигиталним насиљем или барем бити основа за указивање на то шта овај вид насиља представља, уобличене су и у оквиру Закона о дискриминацији⁹⁰ и Закона о равноправности полова⁹¹. Иако не директно, ови закони постављају основ за схватање да било који вид насиља, па и онај који се врши коришћењем електронских средстава комуникације, није прихватљив, те се указује на чињеницу да насиље може бити приказано у различитим облицима који нису толико приметни, те у великом броју таквих случајева изостане и реаговање. Значај ова два закона огледа се на подстицању схватања да је дискриминација велики проблем друштва, те да као такав, и он има поједине облике. Закон о равноправности полова заправо је базиран на дискриминацији по основу пола,

---

⁸⁷ *Сл. гласник РС*, бр. 44/2010, 60/2013 - одлука УС, 62/2014 и 95/2018 – др. закон

⁸⁸ Т. Леваков Вермезовић, *op. cit.*, стр. 258-260.

⁸⁹ *Сл. гласник РС*, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закони и 10/2019

⁹⁰ *Сл. гласник РС*, бр. 22/2009

⁹¹ *Сл. гласник РС*, бр. 104/2009

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

што јесте разрађивање тематике којом се бави Закон о дискриминацији. Све видове дискриминације које они обухватају могу приметити приликом вршења насиља путем интернета. Најчешћи јесу на друштвеним мрежама, те оваква дела могу бити извршена од стране лица свих старосних доба, а у великом броју случајева у присуству сведока.

Правни акт који својим одредбама дотиче тему насиља путем интернета јесте и Правилник о Протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање⁹² који је донет 2019. године. Његовим ступањем на снагу престаје да важи Правилник из 2010. године, а одредбом чл. 1 предвиђено је да предметни Правилник садржи комплетан текст Протокола. У делу који дефинише облике насиља и злостављања одредбом ст. 3 претпостављено је да се насиље јавља у форми физичког, психичког (емоционалног), социјалног и електронског, док је прописано да електронско насиље представља злоупотребу информационих технологија у циљу повређивања друге личности и угрожавања њеног достојанства.

У делу у коме је у овом раду указано на међународне акте који се баве тематиком дигиталног насиља, као и на регулативу држава у Европи и свету, показано је да је један од битнијих правних аката Конвенција о високотехнолошком криминалу, који је држава Србија ратификовала, те је тиме уврстила у свој законодавни систем. Њену озбиљност и схватање надлежних органа који значај она има потврђује и доношење Закона о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала⁹³. Између осталих одредби, овај Закон садржи у чл. 3 ст. 1 тч. 3 одређивање могућности његове примене на кривична дела против слобода и права човека и грађанина, полне слободе, јавног реда и мира и уставног уређења и безбедности Републике Србије, који се због начина извршења или употребљених средстава могу сматрати кривичним делима високотехнолошког криминала, описаних у чл. 2 који су описани као кривична дела код којих се као објекат или средство извршења јавља рачунар, рачунарски системи или мреже, рачунарски подаци или њихови производи. Иако се директно не односи на насиље које је извршено путем електронских средстава комуникације, тј. не обухвата сваки његов вид, ова два закона свакако да садрже битне одредбе које могу бити примењене уколико до тога дође.

---

⁹² *Сл. гласник РС*, бр. 46/2019

⁹³ *Сл. гласник РС*, бр. 61/2005 и 104/2009

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Добар показатељ стања регулативе у Републици Србији и начина на који се у правним актима надлежни органи баве тематиком електронског насиља јесте и доношење Оквирног акционог плана за превенцију насиља у образовно-васпитним установама у јануару 2016. године од стране Министарства просвете. Наиме, у овом документу, само је на једном месту могуће уочити помињање овог типа насиља и то успутно, приликом наглашавања да су истраживања која су вршена и показана у Националног стратегији за превенцију и заштиту деце од насиља показала да су насиља међу децом и младима све суровија и бруталнија, а да обухватају све типове насиља, од физичког до електронског.⁹⁴ Како је показано да су деца и млади трагетирана група од стране старијих појединаца за извршење електронског насиља, а како и међу собом често врше овај тип насиља, будући да су генерација која највише користи технологију и све њене погодности, неопходно је самостално се посветити овом феномену при проучавању вршњачког насиља, будући да представља одвојен сегмент који све чешће и више прави проблем у надолазећим генерацијама.

Законодавство Републике Босне и Херцеговине по питању насиља на интернету не разликује се значајно од домаћег законодавства. У случају ове државе, такође, је приметан недостатак јасног и конкретног дефинисања појма дигиталног насиља, те се сваки вид ових дела не може санкционисати на правилан начин уз јасне казне. Поред Устава БиХ, којим су предвиђени основи права које свако лице и држављанин има, постоји број законодавних решења који се у појединим сегментима могу применити у случајевима када дође до неког вида електронског насиља. Веома слично законодавству Републике Србије, најзначајнији правни акти јесу: Закон о равноправности сполова, Закон о забрани дискриминације, Кривични закон, Кривични закон Федерације БиХ, Кривични закон Републике Српске и Кривични закон Брчко дистрикта. Ниједан од ових базичних закона не садржи јасне одредбе у вези са насиљем на интернету, већ дефинише општи појам насиља и мржње те инкриминише радње којима се они спроводе у дело.⁹⁵

У Републици Хрватској, као држави у региону може се говорити и као о земљи припадници Европске уније, али с обзиром на сличност законодавства може се посматрати

---

⁹⁴ Д. Кузмановић et al, *Дигитално насиље – превенција и реаговање*, Министарство просвете науке и технолошког развоја Републике Србије и Педагошко друштво Србије, Београд, 2016, стр. 79.

⁹⁵ М. Мујић, *Digitalno nasilje nad marginalizovanim grupama u bosanskohercegovačkim online medijima*, Fondacija CURE, Sarajevo, 2018, str. 14-21.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

и више приближити домаћем законодавству. Будући да, с обзиром на своје чланство ужива и поштује правне акте донесене од стране Уније, они се могу примењивати и на њеној територији. Аутори се, пак, позивају на Конвенцију о правима детета као најадекватнију за санкционисање насиља путем интернета, уколико је ситуација настала деловањем детета или пак његовом виктимизацијом. Поред тога, кривично законодавство Хрватске не позива се посебно на дигитално насиље као на посебно кривично дело за чије је извршење могуће одговорати. У вези са вршењем насиља путем електронских средстава комуникације јесу одредбе које се тичу обавезе оператера да у у тајности држе све приватне податке посетиоца интернет страница, осим у моменту када је њихово објављивање потребно полицији ради спровођења истраге. Кривично законодавство Републике Хрватске познаје неколико кривичних дела која могу бити извршена помоћу интернет конекције или употребом неког средства електронске комуникације. Ту се убраја увреда, као повреда другог лица која може бити доступна већем броју људи. Поред ње, законодавство познаје и клевету, као изношење неистинитих навода о другој особи и изношење личних или породичних прилика, што обухвата сваки вид повреде части и угледа, који може утицати не само на појединца, већ и на његово окружење у виду породице.⁹⁶

Проблем који се јавља у Хрватској, као и у Србији, јесте непостојање конкретне одредбе која би се садржински односила конкретно и директно на питање дигиталног насиља. Аналогна примена поменутих одредаба није довољна како би се на значајност овог растућег проблема довољно обратило пажње. С обзиром на статус чланице Европске уније, који Република Хрватска има годинама уназад, аутори сматрају да је потребно укључити се и у рад њених надлежних органа и путем њих указивати на значај оформљивања правних аката који уређују предметну материју.⁹⁷ С обзиром на податак да је Шпанија држава која је најближе законском дефинисању проблема дигиталног насиља, па самим тим и ослободила пут за његову превенцију и сузбијање, не чуди што Хрватска, као новија чланица, није на задовољавајућем нивоу решила ово питање.

Иако само стање регулативе на тему дигиталног насиља или било ког вида насиља које је извршено путем електронских средстава комуникације није на задовољавајућем

⁹⁶ <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-preko-interneta/>, приступљено дана 02.9.2019. године

⁹⁷ D. Zovkić, *Nasilje putem interneta – završni rad*, Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek 2015, s. 17.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

нивоу, поставља се питање да ли се може радити на програмима који би за циљ имали превенцију и сузбијање овог вида насиља и без самог законског уређења. Ова претпоставка може обухватати само поједине видове едукације на тему шта ово насиље представља и обухвата и како се против насилника заштити. Такође, недовољност аналогне примене одредаба које уређују различите типове насилничког понашања и високотехнолошког криминала на дигитално насиље утиче и на саму анализу.

7. ПРЕВЕНЦИЈА И СУЗБИЈАЊЕ НАСИЉА НА ИНТЕРНЕТУ

Одговорност државе у вези са насиљем на интернету огледа се, пре свега, у чињеници да је она, са свим својим органима, у обавези да грађане сачува на основу правних аката које доноси, што би требало и да је у случају насиља путем интернета. У претходној глави показано је на неколико примера, па и на примеру Републике Србије, да законодавство држава, па и одређених међународних организација није на завидном нивоу када се говори о овој материји.

Поред чињенице да је одговарајући правни оквир нужен за успостављање темеља за борбу против насиља на интернету, стручњаци и пракса указују на то да поред тога постоје и други видови превенције, с обзиром на то да је видљиво да великом броју лица није довољно то што је одређено дело инкриминисано или барем стављено у негативан контекст. Сходно овоме, потребно је указати на основне типове превенције, али и могућности сузбијања насиља на интернету, без обзира да ли је оно окарактерисано као кривично дело. Ово произилази из чињенице да само друштво мора утицати на подизање свести о томе шта сајбер простор заиста представља и које су реалне могућности лица које жели да га злоупотреби. Поред тога што је интернет створен ради лакшег функционисања и повезивања, он је протеком времена постао и поприште одређених сукоба и борби, што доводи и до жеље за ограничавањем истог. Када говоримо о овом типу узнемиравања, неопходно је указати поново на чињеницу да он обухвата и коришћење мобилних уређаја као средства за постизање негативно постављених циљева.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Значајано је указати на то да, иако насиље на интернету углавном не доводи до физичког насиља, евидентан је раст лошег психичког стања, првенствено код младих особа, услед напредовања друштвених мрежа и инфилтрирања у свакодневне животе. Како то обухвата стање депресије, ниског самопоуздања, покушаја самоубиства, самоубиства и/или убистава у ретким случајевима, неопходност механизма којима би се оснажила превенција насиља путем интернета и технологије уопште, као и сузбијања овакве врсте понашања је од изричите важности.⁹⁸

Како је велики број аутора заузео став, да су најчешће жртве, али и починиоци, насиља на интернету деца и млади уопште, позамашан број литературе који се бави овом тематиком у ствари се односи на превенцију и сузбијање насиља путем интернета и коришћењем других видова технологије у односу на ову групацију. Тешком уочавању самог насиља које је вршено према жртви доприноси и чињеница да жртве ретко говоре о томе или не схватају уопште у којој су се улози нашле. Тако, по једном истраживању које је спроведено, 90% родитеља је изјавило да у сваком моменту знају шта њихова деца раде на интернету, док је 50% младих навело да углавном својим родитељима не каже на који начин користи технологију и како проводе време. Такође, уочено је да је насиље извршено углавном ван школског времена. Овај резултат иде у корист ставу да родитељи, као генерација која није одрасла на интернету и овој врсти технолошких достигнућа, умногоме не схвата на које је све начине могуће доћи до појединаца и на које начине је могуће нашкодити некоме.⁹⁹

Мера превенције насиља на интернету јесте и *метеринг*, који се спроводи у појединим државама на светском нивоу. Она представља меру прикупљања података на основу криминалистичко-аналитичког тумачења и истраживања одлазних и долазних позива. У Републици Србији, материјални услови за његово извршење јесу да постоји основана сумња да је извршено кривично дело и потреба полиције да их ради испуњења својих дужности предузме, а прописани су чл. 286 ст. 3 у вези са ст. 1 ЗКП¹⁰⁰-а. Под формалним условима подразумева се одлука суда. Велики је број присталица овог примера превенције и сузбијања криминала, па и насиља на интернету, али је велики број и

⁹⁸ Н. Hosseinmardi et al, *Prediction of Cyberbullying Incidents on the Instagram Social Network*, University of Colorado Boulder, Boulder 2015, p. 2-4.

⁹⁹ N. Jovanova, *op. cit.*, str. 592-594.

¹⁰⁰ *Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

стручњака који ову одредбу сматрају неуставном. Чл. 44 Устава РС¹⁰¹ претпоставља тајност писама и других средстава комуникације као неповредиву, те се из тог разлога ова мера може сматрати у супротности са наведеном одредбом. За сада је став праксе и Уставног суда такав да је она уставна, те да није потребно мењати кривично законодавство.¹⁰²

Допринос безбедности приликом коришћења, пре свега, интернета, али што се може односити и на сва електронска средства комуникације, дају и одређени алати¹⁰³ који имају виши степен заштићености који пружају приликом употребе. Као најпознатији јављају се:

1. Тог – веб претраживач који не изискује локацију корисника, као ни остале личне податке
2. Duck Duck Go – такође је веб претраживач који гарантује анонимност и приватност свакога ко га користи
3. HTTPS – plugin који би требало да осигура приватност рада на свакој страници која се посећује
4. Cryptocat – представља заштићени сервис за комуникацију
5. Silent Circle – пакет заштићених програма.

Како је превенцију дигиталног насиља потребно спроводити на свим нивоима, неопходно је установити основне тачке са којих се полази како она била успешно спроведена. Аутори у већини држава указују на две кључне улоге у овој врсти борби против насиља:

1. Дигитална писменост – представља образовање свих узраста о томе које врсте електронске заштите постоје и како их применити, као и унапређење схватања о позитивним и негативним странама које су приликом ових средстава неминовне. У неким државама ово је и посебан предмет у школама, што истиче значај. Такође, Европски парламент је у сарадњи са Саветом 2006. године донео Европски оквир кључних компетенција за целоживотно учење, у коме је уврштено 8 тачака, између

---

¹⁰¹ Сл. гласник РС, бр. 98/2006

¹⁰² Ж. Синђелић, Насиље коришћењем средстава електронске комуникације и проблеми у његовом откривању и отклањању, *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, Криминалистичко-полицијска академија, Том 2, 2014, стр. 146-148.

¹⁰³ <https://kliknibezbedno.wordpress.com/2013/06/02/pet-alata-koji-ce-vratiti-vasu-privatnost-na-internetu/>, приступљено дана 02.9.2019. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

осталог и дигитална писменост. Овај проблем истиче се из разлога што млади, иако су рођени у ери развоја технологије и дигитализације, па самим тим одрастају упознајући и схватајући комплетан систем, нису социјално зрели да би се носили са ситуацијама у којима се могу наћи уколико се нађу било у улози насилника или у улози жртве електронског насиља. Одрасли пак, познавајући околину и боље схватајући друштво, нису у стању да у потпуности спознају сам феномен технологије, па је дигитална писменост битна и овим генерацијама.

2. Социјалне вештине – обухватају сваки вид ненасилног понашања који укључује комуникацију у реалном и у дигиталном окружењу, без обзира на понашање друге стране, а односи се на могућност вербалног контакта који искључује сваки негативни однос према другој особи. С обзиром на то да је дигитално насиље врста традиционалног насиља која има другачије средство извршења и одвија се у специфичном окружењу, социјалне вештине потребно је неговати и зарад борбе против њега.¹⁰⁴

Однос између поменутих одредница указује на то како би превенцијом требало у појединим државама да се бави, а и у ком смеру би едукација требало да иде. Како је дигитална писменост схваћена другачије у различитим земљама и регионима, најбоље је приметно при изношењу чињенице да она негде представља само познавање основних процедуралних вештина, које млади углавном јесу савладали, док се у другим окружењима она односи и на укључивање постојећих социјалних вештина, те дигитална писменост у том случају представља сложеније вештине које обухватају и опрезност и анализу приликом коришћења електронских средстава комуникације, што младе не може окарактерисати као дигитално писмене.

Сматра се да би едукација свих лица која су у односу који настаје дигиталним насиљем, а пре свега жртава, требало да се базира на неколико основних информација о понашању које би требало да онемогући вршење насиља или га одбије:

1. Према другима се треба односити са поштовањем, у интернет простору и ван њега
2. Сви треба да буду свесни дигиталног трага који остављају својим поступцима
3. Посебно обратити пажњу на начин изражавања

---

¹⁰⁴ Д. Кузмановић et al, *op. cit.*, стр. 32-35.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

4. Неопходан је висок степен опрезности приликом одавања личних информација
5. Технички се заштитити од могућности да неко изврши насиље
6. Указати помоћ особама које нису на високом нивоу дигиталне писмености
7. Свест о томе да је дигитално насиље свуда око нас треба да је активна
8. Свако треба да пријави дигитално насиље, у случају да је сведок истог
9. Неформално је потребно информисати се о дигиталном насиљу
10. Електронска средства комуникације користити у разумним количинама

7.1. Улоге у оквиру превенције насиља на интернету

Истраживање о правној сигурности којом је друштво потковано у вези са насиљем на интернету показало је да основну улогу у законском регулисању ове материје има, пре свега, држава својим националним правним актима, али и различите међународне организације. Ова почетна тачка за остваривање бољег стања на свим нивоима и утицање на починиоце у циљу спречавања да се неке наноси штета мора бити потковано и другим видовима утицаја. Улога родитеља и школе у случају деце и младих, као и улога мобилних оператера и оснивача друштвених мрежа и одржавања садржаја са којима се свако лице сусреће доприноси стављања препрека на пут овој, све учесталијој, врсти насиља. Уз то, јавља се и одређени вид организација на локалним нивоима које за свој задатак постављају образовање и упућивање свих корисника технологије, а пре свега интернета, на негативне стране које за собом они носе. Како су деца и млади најрањивије групе које се јављају у улози жртве, највише је потребно указати пажње томе како их на време упозорити и приближити им проблеме које за собом носи савремено друштво.

Приватност на интернету представља ниво приватности и безбедности личних података које лица објављују на интернету, а које би требало да штите одређени фактори, технике и технологије, све у сврху поштовања појединца као корисника. Она у великом броју случајева представља само фиктивни појам, који се у стварности ретко поштује. Појединци мало времена проводе размишљајући о томе колико су изложени разним видовима малверзација, па и насиљу путем технологије, а одређени аутори сматрају да то у великој мери потиче из несхватања шта ова врста (не)приватности заиста представља. Поједини претраживачи отворено користе податке својих корисника, без сакривања о томе да прате њихово коришћење интернета, па тиме побољшавају квалитет својих услуга. На

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

првом месту овде се говори о Гуглу, који чак обавештава о томе где се корисник креће, па и предлаже сличне садржаје у односу на претходно прегледане. Сматра се да, на пример, праћењем свих улогованих уређаја на одређени профил, овај претраживач чак ради на заштити својих корисника како не би дошло до малициозних употреба података, али и напада на неко лице.¹⁰⁵

Иако правна регулатива на светском нивоу не задовољава потребе ове борбе услед повећаног насиља на интернету, а сходно ситуацији и развоју у којем се друштво налази, одређене државе се у то укључују различитим организацијама и програмима који су осмишљени тако да се њихов рад своди на саветовање, образовање, па и реаговање у вези са насиљем које је почињено против некога, а да је средство извршења вид комуникације путем телекомуникационих уређаја. У ту сврху долази и до удруживања одређених држава, као што је то случај са Норвешком, Русијом и Исландом, које оснивају заједничке центре за помоћ и давање савета жртвама насиља на интернету. Поред тога, велики је број образовних програма, у школама и ван њих, за особе свих узраста, којима се ради на томе да се сви упознају са могућношћу да буду и починиоци и жртве и на које начине је до тога могуће доћи, као и шта радити у таквим ситуацијама.¹⁰⁶

Поједина истраживања показала су да је једва две трећине родитеља укључено у то чиме се њихова деца баве при електронској комуникацији. Када се томе дода податак да се тек једна трећина деце некеме обрати у случају да је над њима вршено насиље, а само једна четвртина уколико су учили насиље код неке особе која им је блиска, долази се до закључка да свакако недовољна укљученост, пре свега родитеља, али и свих других особа у животу жртве јесте на незавидном нивоу у великом броју случајева. Сматра се да је један од основних разлога за несаопштавање чињенице да је неко доживео насиље у ствари то што жртва углавном ни не схвата да је над њом вршено насиље. Како би унапредили свој однос са децом, а самим тим им и помогли да схвате шта дигитално насиље јесте, како га избећи, зашто га не чинити и како се против њега борити, родитељи би требало да:¹⁰⁷

1. Показују интересовање за то чиме се деца баве

---

¹⁰⁵ В. Микарић, М. Марковић, Д. Трајковић, *Privatnost na internetu - mit ili realnost, Trendovi u poslovanju*, vol. 4, br. 2, 2016, str. 67-69.

¹⁰⁶ V. D. Pozza et al, *op. cit.*, p. 73-76.

¹⁰⁷ Д. Кузмановић et al, *op. cit.*, стр. 38-39.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

2. Разговарају о добрим и лошим странама технологије
3. Унапређују своје дигиталне вештине
4. Сарађују са школом и наставним особљем
5. Познају окружење своје деце
6. Дефинишу правила коришћења технологије
7. Подстичу квалитетан и здрав однос са дететом
8. Преузму одговорност за своје поступке, како би деца следила пример.

Такође, појединци сматрају да је нормално да трпе омаловажавање и да је то нешто са чим се скоро свако лице среће, па не сматрају то вредним помена у разговору са особама које им могу помоћи. Ту се опет долази до констатације да је недовољна упућеност у то шта насиље на интернету, било оно путем рачунарске или телефонске мреже, представља и које су последице по починиоце. По неким схватањима, незнање о томе шта је то насиље на интернету може потицати и од лица која у датим ситуацијама могу и требало би да пруже помоћ жртви, као и чињеница да се често сматрају некомпетентним, те се не упуштају у то да некоме помогну.¹⁰⁸

Питање утицаја родитеља у вези са насиљем на интернету не везује се само на родитеље жртава. Наиме, велики је број деце и младих који су сами починиоци насиља путем технологије. То је само један од видова деликвенције код младих, које је такође проблем који се свакодневно среће и утиче, како на живот жртве, тако и починиоца. Постоје бројни фактори који утичу на то да се код одређене особе развија потреба за деликвенцијом, а социјални фактори који могу имати дејство на њено јављање и одржавање јесу: породица, образовање, социјализација у школама, вршњаци и свакодневна занимања. Када се у породици роди дете, родитељи неминовно мењају своје ставове и навике, што се остварује кроз моралну функцију породице. Битан елеменат овог поступања јесте васпитање у оквиру породице, као и хармонија и стабилност развоја које су основ за њено одржавање. Како су старији чланови породице узор млађима, тј. родитељи деци, тако се са једних на друге преносе и оне позитивне али и негативне навике и ставови. Велики је број истраживања која показују да је криминогено понашање родитеља у основ за криминогено понашање деце. Ово из разлога што се у породици лице

---

¹⁰⁸ J. Hrnčić, N. Lončar, Uključenost roditelja u iskustvo kiber nasilja kod učenika osnovnih škola, *Nauka, bezbednost, policija*, vol. 22, br. 3, 2017, str. 34-37.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

васпитава и социјализује на основном нивоу, па одсуство ових елемената може изазвати лошу реакцију која се даље развија и не доприноси адекватном понашању лица у каснијем току живота. Починиоци насиља не морају нужно потицати из криминогене средине, довољно је да у породици постоји одређени дисбаланс и поремећеност односа, као и економска криза, што све представља основ за стварање личности која ће некеме у каснијем животу нанети штету, а у овом случају, преко рачунара или мобилних телефона, наношењем вербалних повреда, а можда и физичких у даљем развоју таквог понашања.¹⁰⁹

Утицај на развој свести о томе шта је насиље на интернету како га спречити и како се понашати у ситуацији када се неко лице нађе у улози жртве има и образовни систем, а пре свега, школе које похађају млади. Када се говори о починиоцима насиља на интернету може се посматрати из угла утицаја школе и предавача на лица која насиље врше у најранијем добу, али и из угла школе која оставља траг на учиниоце насиља у каснијим сегментима и периодима живота. Школа и у овом случају, као образовна установа, треба да води рачуна о подстицању и подизању схватања о томе шта насиље на интернету заправо представља, како га уочити у сопственом и у случају другог лица и како на исто реаговати. Она утицај има и на перцепцију код могућих насилника где се таквим лицима ставља до знања да је њихово понашање лоше и по њих и по лица којима наносе штету, те то може представљати још један облик превенције насиља на интернету.

Иако, као што је претходно наведено, истраживања показују да се већина насиља путем технологије дешава након времена које лица проводе у школама и другим образовним установама, запослени у њима свакакако имају значајан утицај на смањење броја инцидената. Томе доприноси све већи број едукативних радионица и часова које за циљ имају упознавање са насиљем на интернету, а почињу након спроведених анкета, како би се предавачи упознали са стањем у пракси и тиме колико је овај тип насиља заступљен у групи са којом треба да раде. Овакав тип превенције јавља се последњих година у државама Западне Европе. Образовне установе, поред поменутих начина, могу се бавити овим учесталим феноменом и: проценом нивоа овог насиља током времена проведеног тамо, креирањем кампања за подизање свести међу свим лицима која су у додиру са децом и младима, укључивањем у стварање политике коришћења интернета,

---

¹⁰⁹ А. Bobić, Утицај социјалних фактора на појаву деликвенције, *Pravni život*, 10/2009, стр. 737-739.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

едукацијом у вези са начином пријављивања и предузимања других радњи против учиниоца насиља на интернету, едукацијом предавача и њиховим упознавањем са законском регулативом у држави у којој се образовна установа налази, али и са међународним оквирима који се односе на ову тематику.¹¹⁰

Недовољне могућности и родитеља и образовних установа да имају надзор над тиме шта се у интернет простору дешава, највише доводе до овог облика насиља. У великом броју случајева долази и до сукоба између родитеља и школа у вези са тим ко би требало да врши надзор и има бољи увид у то шта деца и млади раде на интернету и ко све може доћи до њих, као и у то да ли су односи и контакти које они остварују адекватни и без скривених намера. У одређеном броју извршеног насиља, чак и да је оно пријављено лицу које би требало да стане на пут учиниоцу, то лице не схвата да се ради и озбиљној форми насиља која има тенденцију раста, те не поступа у складу са ситуацијом. У ово улази и чињеница да и ученици и студенти, као грађани, имају право на своју приватност и одређени степен интиме, те је и вршење надзора у више наврата доведено у питање, а у складу са постојећом регулативом. Чак и поред тога, јасно је да постоје трећа лица која би требало и која би могла да реагују на насиље путем интернета различитим средствима.¹¹¹

Улогу у превенцији и сузбијању насиља на интернету играју и разне групе које за циљ имају да својим радом допринесу напорима које у том смислу чине родитељи, школе, провајдери и држава. Оне могу бити основане од стране државних органа, невладиних организација или других лица. Један од таквих актива јесте и InHope¹¹² организације која за основни циљ има уклањање илегалног садржаја са интернета, а пре свега друштвених мрежа, што се углавном ослања на њихову борбу против насиља које се према деци врши путем електронских средстава комуникације. Њихов рад базиран је на могућношћу пријаве недозвољеног материјала на њиховом сајту, која може бити извршена од стране било ког лица које дође у додир са насилним садржајем или које је постало жртва неког типа насиља на интернету. Поред тога, они активно раде и путем своје фондације, која је основана ради сакупљања прихода за оснивање нових група овог типа. Како је InHope међународна организација, она је својим радом расла и тренутно окупља велики број

¹¹⁰ N. Jovanova, *op. cit.*, str. 592-594.

¹¹¹ S. Shariff, D. Hoff, *op. cit.*, p. 84-88.

¹¹² <http://88.208.218.79/gns/home.aspx>, приступљено дана 31.8.2019. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

различитих организација основаних у 41 државе света, које исто за циљ имају борбу против насиља путем интернета. Своју сарадњу њени чланови остварују кроз: дељење сазнања, размену статистика, подстицање оформљавања нових организација, рад на едукацији и политици која подстиче боље информисање на глобалном нивоу о овој материји.

Поред организација, борби против насиља на интернету доприносе и различити програми на интернационалном нивоу, који помажу и жртвама и њиховој околини да на најбољи начин односе према насталом или будућем насиљу. Опет, већина програма односи се на помоћ родитељима услед чињенице да деца и млади највише користе интернет и друштвене мреже, а недовољно су свесни њиховог негативног утицаја. Као најчешће коришћени јављају се: Net Nenny, CYBERSitter, CyberPatrol, MaxProtect, Safe Eyes, WiseChouse.net и Parental Lock Guard. Већина ових програма базирана је на блокирању непожељног садржаја, а велики број њих омогућава и увид у то шта се тренутно дешава на рачунару или другом електронском уређају на коме је програм инсталиран. Иако ово највише погодује родитељима који имају за циљ да децу заштите од било ког вида насиља на интернету, они могу активно утицати и на садржај који свако лице, било које доби, не жели да среће.¹¹³

7.2. Превентивно деловање у Републици Србији

Последњи корак у проучавању одређеног штетног дела јесте постављање питања како га је могуће онемогућити у друштву, или његово јављање барем свести на минимум. Како је полазна тачка за то остваривање и уоквиривање законске регулативе по којој би могло да се поступа, а насиље на интернету свакако да нема одговарајуће одредбе које га санкционишу у Републици Србији, неопходно је сагледати како и на које начине надлежни органи, а и сви остали чланови друштва учествују у борби против овог типа могућности узнемиравања скоро сваког лица.

Улогу у превенцији, поред тога што би требало да законски уређују ову материју, имају државни органи. Као најзначајнији у борби истиче се Министарство унутрашњих послова, а поред њега, битно деловање потиче и од родитеља, околине, медија, образовних

---

¹¹³ М. Поповић, *op. cit.*, стр. 50-55.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

установа, али и мобилних и интернет оператера. Истаживања показују да у Србији интернет и технологију највише користе млади, па су самим тим они и заступљени у улози жртве, а неки сматрају и учинилаца насиља на интернету. Нека проучавања показују да су дечаци или момци више у улози жртве од девојчица и девојака, што није уобичајено када се говори о теми насиља, будући да су лица женског пола прећутно окарактерисана као слабији пол. Сва ова истраживања показују да је у Србији, поред тога што не постоји адекватна регулатива која би се базирала на јасном одређивању тога шта електронско насиље представља и како би неко требало да је санкционисан уколико га учини, постоји и мањкавост у образовању свих узраста о овој врсти насиља, као и о осталим елементима који га чине. Постоји веза између недовољне едукације о томе шта је насиље на интернету и како се од истог бранити са насиљем које чине и врше млади, али и одрасла лица, која у свом најранијем добу нису била упозната са тим колико је овај тип насиља штетан. Дакле, недовољност програма у школама условљава и тренутно и потенцијално вршење насиља у будућности.¹¹⁴

Значајан допринос даје и истраживање GLOBAL KIDS ONLINE SERBIA Balancing between Opportunities and Risks: Results from the Pilot Study, којим су постављење и проверене поједине тезе у вези са насиљем на интернету међу децом и младима у Србији. Тако је усвојена хипотеза да се ученици основних школа сусрећу са узнемирујућим садржајима на интернету, делимично усвојена да постоји пораст електронског насиља на територији Београда, усвојен став да млади деле личне информације са непознатима на мрежи, да постоје ризици од директног контакта непознатих лица са младима услед дељења информација, да су чак и ученици основних школа изложени сексуалним садржајима на интернету, као и да се суочавају са ризиком злоупотреба, крађе идентитета и највише зависности од интернета.¹¹⁵

У циљу спречавања педофилије као једне од врста насиља на интернету Министарство унутрашњих послова Републике Србије на свом интернет сајту¹¹⁶ ово Министарство се обраћа свима онима који имају информације о сексуалној злоупотреби

---

¹¹⁴ B. Popović-Ćitić, S. Djurić, V. Cvetković, The prevalence of cyberbullying among adolescents: A case study of middle schools in Serbia. *School Psychology International*, Vol. 32 No. 4, p. 419-421.

¹¹⁵ V. Ignjatović, *Istraživanje prisustva elektronskog nasilja u populaciji učenika osnovnih škola na teritoriji Beograda*, Master rad, Univerzitet Singidunum, Beograd 2018, str. 49-63.

¹¹⁶ <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/>, приступљено дана 25.7.2019. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

малолетних лица у порнографске сврхе на интернету, са упућивањем на електронску адресу Одељења за борбу против високотехнолошког криминала: childprotection@mup.gov.rs. Поред тога, наводе се дефиниција педофилије, малолетних лица, одређење бића овог кривичног дела у Кривичном закону, кратак опис стања и листа савета родитељима у сврху спречавања насиља путем електронске комуникације. Овај вид превенције подиже свест о томе да је оно свеprisутно у друштву, те да треба обратити више пажње на сагледавање овог проблема.

Напредак у превенцији насиља путем технологије у Србији остварује својим деловањем и оператер Вип, који на својој интернет страници даје могућност под слоганом *Безбедни клинци*.¹¹⁷ У оквиру ове кампање, компанија Вип наводи поражавајуће податке о томе колико млади користе телефоне и интернет и колико су њихови родитељи у то неупућени. Због тога, она нуди могућност контролисањаведеног времена и садржаја којима би они могли да приступе, а све под будним надзором родитеља. Поред тога, даје се и преглед статистике за претходну годину, као и осврт на кампању *Све боје интернета*, која за циљ такође има подизање свести о негативним аспектима електронских комуникација. Овакво деловање треба да буде подстрек за све оне који би својим актима могли да утичу на превенцију и сузбијање насиља на интернету у Србији и у свету.

Акције против насиља на интернету спроводе и разне непрофитне организације, које за циљ имају највише едукацију на тему заштите и одбране од било каквог вида насиља путем интернета и друштвених мрежа. Једна од тих организација на територији Републике Србије, чији је рад тренутно највише медијски пропраћен јесте и Фондација Тијана Јурић¹¹⁸, која је основана 2015. године зарад деловања на побољшање безбедности деце. Ова фондација основана након нестанка и убиства девојчице чије она име и носи, а акценат рада највише је стављен на проналазак нестале деце у Србији. Како је велики број нестале деце базиран на почетном контакту између жртве и починиоца путем електроних средстава комуникације, фондација своје напоре улаже и у укључивање у борбу против дигиталног насиља. Битно је, изнова, наглашавати да дигитално насиље у немалом броју случајева прелази у друге видове насиља и који могу завршавати и најгорим сценаријима који укључују самоубиство или убиство. Управо због тога, програми на којима фондација

---

¹¹⁷ <https://www.vipmobile.rs/bezbedniklinci>, приступљено дана 25.7.2019. године

¹¹⁸ <https://tijana.rs>, приступљено дана 01.9.2019. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ради односе се, пре свега, на едукацију деце и одраслих о томе шта дигитално насиље представља и како се против њега борити.

Спровођење пројекта који указују на битност овог типа насиља подигнуто је на виши ниво и увођењем интернет семинара за децу и одрасле на којима детаљније бива објашњен поједини феномен и како се од њега заштити. За тему насиља на интернету битни су семинари под називима: Дигитално насиље – Cyberbullying, Лажни огласи и врбовање, Проблем педофилије и дечје порнографије, Вршњачко насиље на друштвеним мрежама, Заштита приватности – како безбедно користити интернет? и Ко су онлајн предатори и како их избећи?. Сви ови семинари доступни су и тренутно на сајту фондације, а с обзиром на то да сви позамшан део слободног времена проводе на интернету, увид у њих може лицу сваког узраста указати на активне проблеме у друштву. Поред пројеката који се спроводе од стране фондације и семинара који се баве дигиталним насиљем и његовим врстама, она такође спроводи и низ едукација на ове теме. Као најзначајнија едукација, која се спроводи по основним и средњим школама у Србији јесте Тијана клик – Безбедност деце на интернету. Иако се у свом називу осврће на децу као групацију која је најугроженија у овом контексту, ова предавања на тему безбедног коришћења интернета и његовој злоупотреби може допринети разумевању проблема и од стране старијих генерација.

Сарадњу са претходно поменутом фондацијом остварила је и организација која се искључиво бави дигиталним насиљем и његовом превенцијом. Нет патрола¹¹⁹ основана је да би остварила мисију која се тиче уклањања штетног садржаја са интернет мреже, кроз чега се и бави заштитом деце и одраслих, како овим путем не би дошло до дигиталног насиља. Ова организација указује на проблем све брже конекције која је омогућила лакши приступ интернет садржајима путем рачунара, таблета, паметних телефона и других електронских средстава комуникације, што је отворило аспекте за извршење кривичних дела коришћењем неупућености великог броја људи. Поред тога што су подржани од стране фондације, ова организација постала је члан и међународне мреже InHope, која се бави искорењавањем илегалног садржаја на мрежи и спречавањем сексуалне злоупотребе путем електронских средстава комуникације, а највише путем интернета и друштвених

---

¹¹⁹ <https://netpatrola.rs/>, приступљено дана 01.9.2019. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

мрежа. Овај статус члана омогућава јој да прима пријаве непожељног садржаја на интернету и након његове процене проследи исту надлежним државним органима на даље поступање. Поред државних органа, информација о недозвољености датог садржаја може бити прослеђена и провајдеру. Поред овог типа рада, Нет патрола бави се и организовањем панела и дискусија, путем чега се указује на овај растући проблем и на могућност борбе против њега, а уз коришћење прилика које се налазе на сајту ове организације. Свако ко сматра да је угрожен он или његова околина одређеним садржајем, може исти пријавити на сајту Нет патроле. Важно је напоменути да пријава може бити и анонимна, што је добар корак организације, будући да је један од проблема који се јавља у вези са дигиталним насиљем непријављивање истог услед бојазни жртве да ће трпети још насиља уколико учинилац сазна за пријаву. Образац који је потребно попунити садржи податке о имену, презимену, емаилу, организацији и земљи из које лице које садржај пријављује долази, али и поље које је потребно означити уколико то исто лице жели да остане анонимно. Обавезни подаци које је потребно попунити односе се на: врсту садржаја која се пријављује (дечја порнографија, случај сексуалног узнемиравања деце, визуелни приказ сексуалног узнемиравања деце, расна и друга дискриминација, трговина и други облици искоришћавања...), као и где се он налази, линк који на садржај упућује и опис садржаја за који се сматра да је неадекватан.

Поред поменутих програма, значајно је поменути сајтове који својим садржајем дају информације о дигиталном насиљу и борби против њега: <http://surfujbezbedno.com/> , <http://www.pametanklik.rs/> , <http://www.cnzd.org/site2/> , <http://csi.hr/aplikacija/> , <http://vns.etfos.hr/Samoprocjena/pitanja.php> , <http://www.informacija.rs/Clanci/> , <http://www.domen.rs/bezbednost-na-internetu/> .¹²⁰

---

¹²⁰ Д. Кузмановић et al, *op. cit.*, стр. 75-78.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Развој друштва са историјског аспекта доноси бројне и позитивне и негативне последице. Човек је, да би олакшао живот у заједници, радио на усавршавању својих навика, те стварао услове за нова достигнућа која су неминовно утицала на даљи ток његовог функционисања. Посредством овог напредовања долази се до тренутног периода у којем је људско друштво, обухватајући најразличитије облике саживота, дошло је и до негативних исхода који су се утемељили као одреднице континуираног померања граница у сваком контексту. Један од њих представља и насиље, које тренутно у себи садржи велики број форми и видова, а који сви имају заједничку карактеристику, наношење штете.

Глобализација, као метод ширења и распрострањања свега што друштво прихвата и усваја као адекватно за даљи раст и све оно што има потенцијал да помогне и унапреди тренутно стање у којем се налазимо, најзаслужнија је и за невероватан развој и примену технологије на свим пољима које човек може да замисли. Због тога је, нажалост, своје место технологија пронашла и у оквиру негативних односа и поступања између појединаца. Када говоримо о термину *cyberbullying*, тј. насиљу на интернету, окрећемо се ка рапидно проширеном феномену наношења штете другоме, а путем технологије која је доступна великом броју становништа свих држава света, при том се највише односи на насиље употребом средстава комуникације, највише путем интернет простора, који скоро да и не познаје границе. Важно је нагласити да ширина и могућности које технологија даје нису саме по себи створиле негативан контекст. Он је настао протеком времена и употребом у лоше сврхе, као и схватањем да може послужити као средство зарад постизања циљева који нису добри ни по појединца ни по друштво. Насиље, у било ком облику, донело је само проблеме и створило несугласице у међуљудским односима, па се то исто може применити и на насиље које бива извршено путем средстава електронске комуникације. Дакле, за његово јављање не треба кривити појаву и развој технологије, а највише интернета, него недовољан рад на безбедности и заштити, која је неопходна и у сваком физичком и вербалном контакту који се свакодневно остварује. Њу треба да

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

обезбеђују државе и различите организације преко својих органа, али и сваки појединац својим савесним понашањем.

Криминолошки аспект поменутог појма обухвата његово одређење у складу са многим дефиницијама које пружају аутори и стручњаци, али и компаративно одређење у односу на традиционални појам насиља, чиме је закључено да је најзначајнија дистинкција између ове две врсте насиља управо средство извршења, односно, код насиља на интернету, основна карактеристика јесте употреба технологије зарад наношења штете другом лицу. Како је средство вршења овог типа насиља специфично, он се може посматрати као категорија традиционалног насиља, али управо због поменуте специфичности је потребно и посебно законско и теоријско одређење и проучавање њега као појма како би му се посветила довољна пажња. Поред тога, сам појам карактеришу и елементи у виду одређења лица у улози починиоца и жртве овог дела, последице које он има по обе стране, али и по трећа и лица и само друштво, као и питање законског регулисања материје и могућности превенције кроз различите видове ангажовања државе и трећих лица, а зарад тога да се овај проблем у друштву, ако не искорени потпуно, барем сузбије на минимум.

У раду је показано да, с обзиром на ширину коју интернет сфера има, али и с обзиром на то да је технологија доступнија него икад, у улози жртве и починиоца насиља на интернету може бити свако. Поједина истраживања указују на то да могу постојати одређене референце у односу на, пре свега, пол и узраст, али њих треба узимати са резервом, с обзиром на то да узорак никада не може бити репрезентативан. Нерепрезентативност узорка заснована је на чињеници да сваки појединац посебно реагује на насиље, али и на томе колико лица јесу упозната са тим да до дигиталног насиља врло лако може доћи, било да су у улози учиниоца или жртве, као и у односу на то какав је однос околине према спознаји да је насиље извршено. Ту највећу улогу игра породица и свакодневно окружење у складу са својим разумевањем постојања проблема. Важно је, такође, напоменути да само дело насиља на интернету обухвата више врста дела у себи, као што је то наведено и у првој глави, док се у односу на то сврставају и врсте починилаца. Анонимност приликом извршења неминовно је допринела појави и уласку овог вида насиља у све поре друштва, али се не може искључити и недостатак приватности који је на свом минимуму. Томе не помаже ни неодговорност самих жртва,

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

које или из немара или из несхватања последица које могу уследити доприносе својој виктимизацији. Значајан је и податак, који се наводи у више истраживања, да велики број жртава не схвата да је над њима извршено дело насиља на интернету, што такође утиче на немогућност проучавања и изналажења решења за борбу против њега.

Проблему овог типа насиља додатно доприноси непримереност законских одредаба. Сасвим је јасно да се доктрина слаже да је потребно увести посебне одреднице о дигиталном насиљу, чиме би се указало на његов значај и обесхрабрио одређени број починилаца, као и показало жртвама да могу бити заштићене. Иако у свету, Европској унији, земљама у региону и Србији постоје одређени правни акти који се у неким својим деловима дотичу ове материје, сасвим је јасно да је то недовољно и да аналогна примена појединих одредаба није довољна како би се радило на томе да се активно ради на његовој превенцији и сузбијању. Чак и поред тога, разна истраживања су показала да постоје програми и различите врсте едукација које за циљ имају борбу против дигиталног насиља.

Спознавање чињенице да је насиље на интернету једно од дела које могу довести и до најтежих кривичних дела, као и до одузимања сопственог живота, али и да у великом броју утиче на психичко стање жртава, требало би да је довољно да се овом тематиком друштво позабави и да му да на значају. Први корак требало би да представља јасно и детаљно одређење у оквиру законске регулативе, што је проблем и у Републици Србији, те радити на разним програмима државне и недржавне природе, али и на међународном нивоу, зарад превенције. Образовање о овој теми требало би да подстакне на размишљање и на сагледавање овог питања као битног. Велику улогу, много већу него што тренутно заузимају, требало би да имају интернет провајдери и мобилни оператери, који би требало да се окрену на појачавању приватности приликом коришћења њихових услуга, али и констатним упознавањем корисника са најбезбеднијим начином употребе.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ЛИТЕРАТУРА

1. A. Bobić, Uticaj socijalnih faktora na pojavu delikvencije, *Pravni život*, 10/2009. str. 735-749.
2. A. Vranješ, Od međunarodnog do globalnog komuniciranja i nazad, *CM: Communication and Media*, vol. 13, br. 43, 2018, str. 69-94.
3. A. Nocentini et al, Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries, *Australian Journal of Guidance & Counselling*, no. 2, vol. 20, p. 129–142.
4. B. Mikarić, M. Marković, D. Trajković, Privatnost na internetu - mit ili realnost, *Trendovi u poslovanju*, vol. 4, br. 2, 2016, str. 67-72.
5. B. Popović-Ćitić, S. Djurić, V. Cvetković, The prevalence of cyberbullying among adolescents: A case study of middle schools in Serbia. *School Psychology International*, Vol. 32 No. 4, p. 412–424.
6. B. S. Fegenbush, *Cyberbullying: A Literature Review*, Annual Meeting of the Louisiana Education Research Association, Lafayette, 2009
7. C. Langos, *Cyberbullying, associated harm and the criminal law*, School of Law, University of South Australia, 2013
8. D. Đurđević, M. Stevanović, Internet trolovanje kao metod ofanzivnog obaveštajnog delovanja u kiberprostoru, *Nauka, bezbednost, policija*, vol. 22, br. 2, 2017, str. 13-32.
9. D. Prlja, M. Reljanović, Z. Ivanović, *Internet pravo*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2012
10. D. Zovkić, *Nasilje putem interneta – završni rad*, Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek 2015
11. Đ. Spasojević, Ž. Miladanović Bogavac, Maloletnici kao žrtve krivičnih dela učinjenih zloupotrebom računarske mreže, *Trendovi u poslovanju*, 2/2018, str. 61-70.
12. H. Hosseinmardi et al, *Prediction of Cyberbullying Incidents on the Instagram Social Network*, University of Colorado Boulder, Boulder 2015
13. H. Noll, *Cyberbullying: Impacting Today's Youth*, Master of Social Work Clinical Research Papers, St. Catherine University, 2016
14. I. Fraser et al, Cyberbullying and the Justice System, *Alberta Law Review*, 2012

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

15. J. Hrnčić, N. Lončar, Uključenost roditelja u iskustvo kiber nasilja kod učenika osnovnih škola, *Nauka, bezbednost, policija*, vol. 22, br. 3, 2017, str. 23-45.
16. J. Ivanović, D. Marković, *Mapa puta prevencije online i drugih oblika nasilja nad decom na internetu u Republici Srbiji*, Save the Children in North West Balkans, Sarajevo, 2017
17. J. Kosinski, B. Pruszynska, The violence of the internet, *Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posledice i društvene reakcije*, Kriminalističko-policijska akademija, Tom 2, 2014, str. 120-132.
18. J. Opsenica Kostić, T. Panić, Internet and mental health of adolescents, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, br. 47-3, 2017, str. 197-216.
19. J. Rančić, Vršnjačko nasilje na društvenim mrežama u Republici Srbiji, *CM: Communication and Media*, vol. 13, br. 43, 2018, str. 95-124.
20. M. Mujić, *Digitalno nasilje nad marginalizovanim grupama u bosanskohercegovačkim online medijima*, Fondacija CURE, Sarajevo, 2018
21. M. Rumfola, *Cyber-Bullying: Bullying in the 21st Century*, Counselor Education Master's Theses, Brockport, 2008
22. M. Samara et al, Bullying and Cyberbullying: Their Legal Status and Use in Psychological Assessment, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14/2017, p. 1-17.
23. M. Williams, *A study of the effects of cyberbullying and offensive discourse among adolescents in cyberspace*, University Center, Atlanta, 2013
24. N. Aune, *Cyberbullying*, Research paper, University of Wisconsin-Stout, 2009
25. N. Jovanova, Nasilje među mladima putem Interneta, *Pravni život*, 10/2009, str. 587-595.
26. N. Willard, *Cyberbullying and Cyberthreats Effectively Managing Internet Use Risks in Schools*, Center for Safe and Responsible Use of the Internet, 2007
27. P. Smith et al, *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying*, Unit for School and Family Studies, Goldsmiths College, University of London, 2005
28. S. Ćmiel, Cyberbullying Legislation In Poland And Selected EU Countries, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 109/2014, p. 29-34.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

29. S. Shariff, D. Hoff, Cyber bullying: Clarifying Legal Boundaries for School Supervision in Cyberspace, *International Journal of Cyber Criminology*, Vol 1 No. 1, 2007, p. 76-118.
30. S. Srivastava, Pessimistic Side of Information & Communication Technology: Cyber Bullying & Legislature Laws, *International Journal of Advances in Computer Science and Technology*, no. 1, vol. 1, p. 14-20.
31. V. Baltezarević, R. Baltezarević, Zaštita privatnosti na internetu – evropski model, *Megatrend revija*, vol. 14, br. 1, 2017, str. 241-252.
32. V. D. Pozza et al, *Cyberbullying Among Young People*, Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs, European Union, 2016
33. V. Ignjatović, *Istraživanje prisustva elektronskog nasilja u populaciji učenika osnovnih škola na teritoriji Beograda*, Master rad, Univerzitet Singidunum, Beograd 2018
34. В. Мучибабић, Друштвене мреже – добро и зло модерног друштва, *Политема*, вол. 3, бр. 5, 2013, стр. 121-127.
35. Д. Кузмановић et al, *Дигитално насиље – превенција и реаговање*, Министарство просвете науке и технолошког развоја Републике Србије и Педагошко друштво Србије, Београд, 2016
36. Ж. Никач, Б. Симић, Рад полиције у заједници као одговор на насиље у друштву, *Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posledice i društvene reakcije*, Криминалистичко-полицијска академија, Том 2, 2014, str. 14-26.
37. Ж. Синђелић, Насиље коришћењем средстава електронске комуникације и проблеми у његовом откривању и отклањању, *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, Криминалистичко-полицијска академија, Том 2, 2014, стр. 143-155.
38. М. Ђорић, Булинг као врста социјалног насиља, *Политичка ревија*, бр. 3/2019, вол. 2, стр. 145-164.
39. М. Писарић, Правни оквири европске уније у борби против дечје порнографије на интернету, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, вол. 46, бр. 2, 2012, стр. 471-487.
40. М. Поповић, *Интернет и млади*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Нишу, 2016

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

41. Т. Леваков Вермезовић, Заштита права на приватност као друштвени императив дигиталног доба - колико смо рањиви?, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, вол. 55, бр. 74, 2016, стр. 249-265.

Правни акти:

1. Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019
2. Закон о електронским комуникацијама, *Сл. гласник РС*, бр. 44/2010, 60/2013 - одлука УС, 62/2014 и 95/2018 – др. закон
3. Закон о кривичном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019
4. Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала, *Сл. гласник РС*, бр. 61/2005 и 104/2009
5. Закон о основама образовања и васпитања, *Сл. гласник РС*, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закони и 10/2019
6. Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу, *Сл. гласник РС*, бр. 19/09
7. Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, *Сл. лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 – испр. и *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 12/10
8. Правилник о Протоколу о поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, *Сл. гласник РС*, бр. 46/2019
9. Устав РС, *Сл. гласник*, бр. 98/2006
10. *Council Framework Decision 2004/68/JHA of 22 December 2003 on Combating the Sexual Exploitation of Children and Child Pornography*, OJ L 13, 20.1.2004.

Интернет извори:

1. <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/>, приступљено дана 25.7.2019. године
2. <https://www.vipmobile.rs/bezbedniklinci>, приступљено дана 25.7.2019. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

3. <https://www.antibullyingalliance.org.uk/toolsinformation/allaboutbullying/cyberbullying-0/what-cyberbullying>, приступљено дана 08.8.2019. године
4. <https://www.euractiv.com/section/social-europe-jobs/news/cyberbullying-a-creeping-phenomenon-only-punished-by-law-in-spain/>, приступљено дана 17.8.2019. године
5. <http://ec.europa.eu/justice/data-protection/reform/> , приступљено дана 19.8.2019. године
6. <http://aei.pitt.edu/5895/1/5895.pdf> , приступљено дана 15.8.2019. године
7. http://aei.pitt.edu/1163/1/minors_info_soc_gp_COM_96_483.pdf . , приступљено дана 15.8.2019. године
8. <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-preko-interneta/>, приступљено дана 02.9.2019. године
9. <https://kliknibezbedno.wordpress.com/2013/06/02/pet-alata-koji-ce-vratiti-vasu-privatnost-na-internetu/>, приступљено дана 02.9.2019. године
10. <http://88.208.218.79/gns/home.aspx>, приступљено дана 31.8.2019. године
11. <https://tijana.rs>, приступљено дана 01.9.2019. године
12. <https://netpatrol.rs/>, приступљено дана 01.9.2019. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

САЖЕТАК

Овај рад је имао за циљ да објасни сам појам дигиталног насиља, а које још увек појам стран јавности, као и да омогући сагледавање истог са аспекта криминологије и законске регулативе. Комплетна анализа заснивана је на истраживањима и студијама од стране разних аутора, школа и невладиних и владиних организација. Пролазећи кроз сва та истраживања, као и изучавајући реалне догађаје који су производ интернет насиља и проучавајући правне акте многобројних држава, покушано је да се дефинисање аката које обухвата интернет насиље и давање ближе дефиниције истог. Све то је предствљало основу даљег рада да се насиље на интернету посматра са аспекта кривичног дела иако није дефинисано као такво. Саму срж овог рада управо и представља анализа интернет насиља с циљем да се сагледају сви појавни облици овог насиља, профили извршиоца, жртава као и последице које ово насиље има на људе и околину. Добијање одговора на сва та питања је основа даљег рада који се осврће на могућност законског санкционисања овог вида насиља као и у коликој мери актуелно законодавство се бави појмом интернет насиља. У раду су проучавани како правни акти на међународном нивоу, Европској унији, као и Устав Републике Србије и њени закони и правни акти земаља у региону. Истакнути су сви правни акти који у одређеној мери могу да се аналогно примене у случајевима насиља на интернету, као и они који се у великој мери баве самим појмом дигиталног насиља. Све ово у циљу да се подигне свест јавности о озбилјности овог проблема, као и да се превенција овог вида насиља побољша као и репресија. У раду су као крајње, али не и мање битне, истакнуте и организације, како владине тако и не владине, које се кроз разне секције, предавања и укључују у борбу против насиља на интернету на националном и међународном нивоу. Све истакнуте ставке рада заједно испуњавају унапред задат циљ овог рада а то је дефинисање самог појма насиља и приступ истом са криминолошког аспекта и подизање опште свести о озбиљном проблему савременог света.

Кључне речи: cyberbullying, интернет насиље, савремена технологија, рањиве групе, извршиоци, жртва, законска регулатива, Европска Унија, устав Републике Србије, превенција.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ABSTRACT

“VIOLENCE ON INTERNET-CRIMINOLOGY ASPECT”

The aim of this paper is to explain the very concept of cyberbullying, still alien to the public, and to enable it to be viewed from the aspect of criminology and legislation. It draws on research and studies conducted by various authors, schools and non-governmental and governmental organizations. Going through all this research as well as studying the real events that are the product of cyberbullying and studying the legal acts of many states, author tried to define the acts covered by cyberbullying and to define it more closely. All of this provided the basis for further work to view cyberbullying from the aspect of crime, cause it was not defined as such. The very core of this paper is the review of cyber violence with the aim of looking at all the manifestations of this violence, the profiles of perpetrators, victims, as well as the consequences that this violence has on people and the environment. Getting answers to all these questions is the basis of further work that looks at the possibility of legally sanctioning this type of violence and the extent to which current legislation addresses the notion of cyberbullying. The paper examines both legal acts at the international level, the European Union, as well as the Constitution of the Republic of Serbia and its laws and legal acts of countries in the region. All legal acts that can to some extent be applied analogously to cases of online violence are highlighted, as well as those that largely deal with the very concept of digital violence. All this in order to raise public awareness of the seriousness of this problem, as well as to improve the prevention of this type of violence as well as repression. In the paper, organizations, both governmental and non-governmental, which through various sections, lectures and in the fight against violence on the Internet at national and international level, are of utmost importance, not least. Together, all the prominent work items fulfill the predetermined goal of this paper, which is to define the very concept of violence and its approach from the criminological point of view and to raise people's awareness of the serious problem of the modern world.

Keywords: cyberbulling, cyberbullying, modern technology, vulnerable groups, perpetrators, victim, legislation, European Union, Constitution of the Republic of Serbia, prevention.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

БИОГРАФИЈА

Сандра (Полугић) Миловановић, рођена је 04.09.1992. године у Краљеву. Завршила је основну школу „Димитрије Туцовић“ у Краљеву 2007 године, затим уписала Средњу медицинску школу коју је завршила 2011, након чега уписује Криминалистичко-полицијску академију у Земуну, Београд, коју завршава са успехом 9,5 , где након две године се запошљава у Управи криминалистичке полиције са високом школом и чином поручника. 2017 године уписује мастер студије на Правном факултету у Нишу, смер унутрашњих послова. Добро познаје енглески језик, учествовала на републичком такмичењу из биологије, а током школовања је била одличан ђак, стипендирана из буџета Републике Србије и током средњег и високог образовања.